

Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Laczikó Luca Sára tanító hallgató (BA)

Témavezető: Prof. Dr. Szécsi Gábor egyetemi tanár, dékán (PhD)

Cím: Környezeti nevelés és fenntartható fejlődés a digitális média korában

Pécs, 2022.

Tartalomjegyzék

Rezümé	3
Bevezetés	4
1. Tanulás, projekt, társadalmi környezet	6
2. Alfa generáció, avagy a globális fogékonyság	16
3. A környezettudatos gondolkodásra nevelés mint egyetemes oktatáspolitikai program	22
4. A környezeti nevelés helye a mindennapi pedagógiai gyakorlatban – empirikus kutatás	31
Összegzés	40
Felhasznált irodalom	43
Mellékletek	45

Rezümé

A környezettudatos gondolkodásra nevelés módszertani alapjainak kidolgozása mára a pedagógia megkerülhetetlen kérdésévé és feladatává vált. Mind többen ismerik fel egy olyan szemléletmód szükségességét, amelynek jegyében megfelelően tudunk reagálni a környezeti nevelés újonnan felvetődő és a digitális kultúra sajátos jelenségeire reflektáló metodikai kérdéseire.

Dolgozatom célja kettős. Egyfelől a környezettudatos gondolkodás alapjainak megteremtésére irányuló pedagógiai módszerek nevelésfilozófiai alapjaira kívánok rávilágítani, másfelől azt vizsgálom, hogy a környezeti nevelés problémáját fókuszba helyező programok miért találnak kedvező táptalajra a digitális média által létrehozott nyitott művelődési térben. E kettős célnak megfelelően kívánom igazolni alapvető feltevéseimet, melyek szerint (1) John Dewey munkássága kitűnő alapokat nyújt elméleti és gyakorlati szinten is a fenntartható fejlődés metodikai elveinek kidolgozásához, illetve, hogy a digitális kommunikáció teremtette új médiatér kedvezően hat a környezeti nevelés hatékonyságának növelése felé vezető útra.

Dolgozatom az említett hipotézisek mentén rajzolódik ki, mely a lényegesebb fogalmak (reformpedagógia, projektpedagógia, nevelésfilozófia, digitális kultúra, nyitott művelődési tér stb.) tisztázását követően a környezettudatos nevelésre összpontosul. Mindemellett több irányból kívánom hangsúlyozni témám szerepét és fontosságát. Céлом, hogy fontosabb reformpedagógiai törekvések mentén világítsak rá a környezettudatos gondolkodásra, valamint az ezek megteremtéséhez szükséges nevelési gyakorlatok jelentőségére. Ezek mellett pedig hangsúlyozom az új pedagógiai módszerek alkalmazásának alternatíváit a digitális médiában. Ennek megfelelően osztottam dolgozatomat négy fejezetre. Az első részben az alfa generációt jellemző tanulási és megismerési sajátosságokat elemzem. Munkám második fejezetében a projektpedagógia (mint reformpedagógiai irányzat) nevelésfilozófiai alapjaira kívánok rávilágítani, mely a környezettudatos gondolkodás szempontjából rendkívül lényeges. Dolgozatom következő része az oktatáspolitikai szempontból egyre megkerülhetlenebbé váló „globális nevelés” paradigma bemutatásával foglalkozik. Munkám zárófejezete pedig egy olyan empirikus kutatás eredményeit ismerteti, amelynek során arra keresem a választ, hogy a pedagógustársadalom nyitott-e a problémák megoldására és azok közvetítésére, illetve hasznosnak tartanának-e egy képzést létrehozni, mely kaphatná a „Környezeti nevelés és fenntartható fejlődés” címet is.

Bevezetés

A fenntarthatóságra nevelés módszertani alapjainak megteremtése napjainkra elodázhatatlan pedagógiai feladattá vált. A környezeti problémákkal kapcsolatos napi információk egy olyan megújuló szemléletmód szükségességére világítanak rá, amely révén megfelelően tudunk reagálni a környezettudatos gondolkodás alapjainak megteremtésével kapcsolatos metodikai kérdésekre és azokra a – környezeti nevelés gyakorlatát érintő – problémákra, amelyek a digitális kultúra gondolkodásra, nyelvre, megismerési folyamatokra gyakorolt hatásából fakadnak. Dolgozatom célja ezért kettős. Egyrészt azokra a nevelésfilozófiai alapokra kívánok rávilágítani, amelyek révén a kortárs reformpedagógiai műhelyek tudományos eredményei megfelelő módon integrálhatók a fenntarthatóságra nevelés metodikai rendszerével kapcsolatos koncepciókba; másrészt arra kívánok rámutatni, hogy az olyan, a környezeti nevelés problematikáját fókuszba helyező programok, mint amilyen a globális nevelés stratégiája, miért találnak kedvező táptalajra a digitális média teremtette nyitott művelődési térben. E kettős célkitűzés jegyében kívánom igazolni két alapvető feltevésemet is: (1) a pragmatizmus nevelésfilozófiája, kiemelten is John Dewey munkássága kitűnő elméleti és módszertani alapokat kínál a fenntarthatóságra nevelés módszertani elveinek kidolgozásához; (2) a digitális kommunikáció teremtette új médiatér gondolkodásra, nyelvre és magatartásformákra gyakorolt hatása kedvező kulturális és társadalmi környezetet teremt a környezeti nevelés hatékonyabbá tételéhez.

Dolgozatomban a fenti hipotézisek mentén a fontosabb fogalmak tisztázását követően a környezettudatos gondolkodás és magatartás szükségességét kívánom vizsgálni és bizonyítani több irányból is megvilágítva témám jelentőségét, szerepét és lényegét. Munkámban szeretném kiemelni, hogy napjaink környezeti változásai milyen hatást gyakorolnak mindennapi életvilágunkra és társadalmunkra. Céloom, hogy fontosabb reformpedagógia törekvések tükrében világítsak rá a környezettudatos gondolkodás és magatartás, valamint az ennek megteremtésére irányuló nevelési gyakorlat jelentőségére. Mindemellett arra is törekszem, hogy világossá tegyem az új pedagógiai módszerek alkalmazásának lehetőségeit a digitális média korában. Dolgozatom ennek megfelelően négy fő részből épül fel. Az első részében elemzem a globális problémák iránti fogékonyság világába született alfa generáció tanulási, megismerési szokásait. Ennek keretében kitérek azokra a társadalomtudományi kutatásokra is, amelyek arra világítanak rá, hogy az új nemzedékek miért válnak egyre fogékonyabbá az olyan globális problémákra, mint amilyen a klímaváltozás is.

Másfelől szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az újonnan létrejövő virtuális-valós hibrid csoportok tagjaiként a fiatalok egyre inkább motiválhatók konkrét gyakorlati lépések megtételére, azaz aktivizálhatók egy-egy őket érdeklő probléma mentén. Munkám második részében a kortárs reformpedagógiai gondolkodás egyik fontos pillérének tekintett projektpedagógia nevelésfilozófiai alapjaira és a környezettudatos gondolkodás formálása szempontjából fontos téziseire kívánok rávilágítani. A dolgozat következő részében a környezettudatos gondolkodásra neveléssel foglalkozom, és a globális nevelés paradigmájának bemutatásával kívánom felhívni a figyelmet arra, hogy ez a pedagógiai irány mára egyetemes oktatáspolitikai programok fő témájává vált. Munkám lezáró részében pedig egy empirikus kutatást fogok elemezni, melyben felvetem a kérdést, hogy a pedagógustársadalom nyitott-e a problémák és azok megoldásának közvetítésére. Egy interjú keretében keresem a választ, hogy vajon a pedagógustársadalom (generációtól függetlenül) nyitott-e a problémák tematizálására, és hasznosnak találnák-e egy olyan mesterképzés anyagának kidolgozását, mely a „Környezeti nevelés és fenntartható fejlődés” címet is viselhetné.

Munkám során egyaránt feldolgoztam a kérdéskör magyar és külföldi szakirodalmát, valamint vonatkozó újságcikkeket, internetes forrásokat. Dolgozatom megírásában a tanulmányok és nyomtatott irodalmak mellett konzulensem és a – hallgatóként tartott, illetve hallgatott – számos előadás során szerzett ismereteim segítettek. Olyan, a problémakör elméleti és gyakorlati aspektusait egyaránt megvilágító munka elkészítésére törekedtem, amely reményeim szerint használható adalékokkal szolgál a jövőben új pedagógusképzési programok kidolgozásához.

1.

Tanulás, projekt, társadalmi környezet

„Give the pupils something to do, not something to learn; and the doing is of such a nature as to demand thinking; learning naturally results. “
John Dewey (1916: 191)

Ebben a fejezetben a kortárs reformpedagógiai gondolkodás egyik fontos pillérének tekintett projektpedagógia nevelésfilozófiai alapjaira és a környezettudatos gondolkodás formálása szempontjából fontos téziseire kívánok rávilágítani. Az általam vizsgált nevelésfilozófiai elvek egyaránt arra világítanak rá, hogy a pedagógiai elmélet innovatív kivitelezésének nélkülözhetetlen szempontja, hogy a nevelési és tanítási gyakorlat fejlődési irányvonalat mutasson, és az élet effektív mozgásaira és kihívásaira olyan válaszokat tudjon megfogalmazni és adni, melyek elősegítik az új értékeket teremtő és megfogalmazó pedagógiai vonalat. Ennek a pedagógia mozgalomnak a tárgya az nem más, mint a nevelés elmélete és gyakorlata.

A szóban forgó pedagógiai felfogás alapkategóriájának tekintett projekt a hétköznapi értelemben elég tág fogalom, a pedagógiában viszont szűkebb értelemben használjuk. A pedagógia vonatkozásában különböző tanulásszervezési formákat értünk ez alatt, mely során a tanulók belső indítatásból, közösen együttműködve dolgoznak olyan közös produktum létrehozásán, mely jellemzően egy mindennapi élethez kapcsolódó problémára fókuszál. A projektmódszer az Amerikai Egyesült Államokban látott napvilágot a tradicionális iskolákkal, oktatási rendszerekkel szembeni kritikus visszajelzésként. A kifejezést az oktatásra vonatkozóan először Charles R. Richard alkalmazta, majd később a pragmatista nevelésfilozófia két meghatározó gondolkodója, John Dewey és William Kilpatrick terjesztette ki az oktatásra. (Kilpatrick 1918)

A projektmódszer tehát egy olyan módszer, mely a tanárok és a tanulók közös tevékenységére, illetve a tanuló érdeklődésére épít és összpontosít, illetve projektek sorozataként szervezi meg a megismerési folyamatot. Ez az oktatási stratégia kiváló esélyeket biztosít ahhoz is, hogy elsajátítsuk a tanulás tanulását. A módszer túlmutat a tanterem falain, segítségül hívja a fantáziát és a valós élet minden területére kiterjed. A projektmódszer egyik fő vezérelve, hogy aktív, előrehaladó szerepet biztosít a diákok számára, melyben megfelelően ki tudnak bontakozni. E módszer során az által fejlődnek a gyerekek, hogy az adott tananyagot, tevékenységet gyakorlatban végezheti, ezáltal megismerkedik az őt körülvevő világgal.

A hazai projektoktatásra nagy hatást gyakorol a fentebb említett pragmatizmus, a hazai és külföldi reformpedagógiai irányzatok, a konstruktivizmus és az interkulturalitás. A tradicionális rendszerrel szemben, nem a gyermeket rendeli a tananyaghoz, hanem a tananyagot a gyermekhez, azaz demokratizálja az oktatást. Ebből arra következtethetünk tehát, hogy a gyermek a saját képességei és adottságai szerint alakíthatja számára kivitelezhetővé és kézzelfoghatóvá a tananyagot. A gyermekek nagyértékű motivációt fognak szerezni, ami a további tanulásban való részvételt fogja eredményezni. A projektmódszerben tehát elsősorban a tanuló fejlődik és nem pedig fejlesztik. Aktív és alkotó szerepet tulajdonít a gyermekeknek, melyben a gyermek szabadsága is ki tud bontakozni, és lehetősége nyílik arra, hogy megvalósítsa önmagát, kreativitását tudja kamatoztatni, mégis felelősség helyeződik rá, a projektmunka kidolgozása során. Fontos, hogy a gyermek már fiatal korban tisztában legyen a felelősség fogalmával. Felelős elsősorban önmagáért, felelős társaiért, és nem utolsó sorban az őt körülvevő környezetért is. Lényege tehát, hogy minél több irányból közelítsük meg a problémát, és annak megválaszolásakor a lehető legtöbb képességet és készséget használjuk fel közösen.

A konvencionális iskolák tantervei elsősorban a tudományok rendszeréből indulnak ki, ezért úgy tűnhet, hogy a megtanítandó tantárgy, és a hozzárendelt tananyag némileg rendszertelen és rengeteg. Mit értünk azalatt, hogy a tudományok rendszeréből indulnak ki? A hagyományos pedagógiai gyakorlatban kikerülhetetlen a diákok számára, hogy olyan tantárgyakat tanuljanak, melyek keretei a tudományok differenciálódásával alakultak ki. Ilyen tantárgyak például a matematika, kémia, történelem stb... Ezekben az esetekben a tantárgyak klasszikus tudományterületekre épülnek, átveszik azok vizsgálati módszereit, struktúráját és ezt alkalmazzák az iskolákban az oktatás és a tárgy elsajátítása helyett. John Dewey szerint, az egyik legnagyobb probléma ezekkel az intézményekkel, hogy elszakadnak a megoldandó problémától, és azokat diszciplináris logikába illesztik. Ezzel szemben a projektmódszer interdiszciplináris, és az elsajátítandó tudásanyagot szorosan hozzárendeli egy megoldandó gyakorlati problémához. John Dewey (1859-1952) a *Democracy and Education* (1916) és a *School and Society* (1912) című műveiben fejti ki oktatási módszereit, tapasztalatait. Ezek a művek már nagyrészt magukba foglalták a később megjelenő írások alapvetéseit és lényeges pontjait. Dewey számos meghatározást kínált a nevelés lényegéről, de a legfontosabb definíciója két szóban összefoglalható: „a nevelés növekedés”. Dewey szerint az ember nem kész és végleges képességekkel jön a világra, hanem ösztönszerű tendenciákkal, amelyeknek akaratlan működésével kezdődik meg a tapasztalás.

A tapasztalatból tanulás tehát természetes folyamatként járul hozzá ahhoz, hogy az egyén akadálytalan megnyilvánulása megvalósuljon. Éppen ezért gondolja azt Dewey, hogy fontos a nevelési behatásoknak erre alapozni, ugyanis a természetes hajlamokra és érdeklődésre alapuló tapasztalat szakadatlan és folyamatosan bővíthető. (Tagai 1982)

Dewey tehát annak a problémamegoldó gondolkodásnak a nevelés gyakorlatában betöltött szerepére fókuszál, amelynek sajátosságai végsősoron azonosak az általa kidolgozott pedagógiai módszer jellemzőivel. E módszer a következő pillérekre épül. Az első lépés egy olyan valós, koherens helyzet prezentálása a tanuló számára, amely alkalmas arra, hogy a benne résztvevők tapasztalatot tudjanak szerezni úgy, hogy ez a tapasztalatszerzés és problémamegoldás összhangban legyen saját érdekeikkel. A második fontos elem, hogy a gondolkodásra ösztönzést egy valós probléma megoldása jelenti. Dewey azt gondolja, hogy sokkal hasznosabb és praktikusabb, ha a tanulók olyan helyzetekkel szembesülnek, amelyek egy mindennapi problémára fókuszálnak. Harmadszor, a problémamegoldás előtt álló személy rendelkezik a probléma kezeléséhez szükséges ismeretekkel, és ezekkel kapcsolatban képes arra, hogy megfigyeléseket tegyen. Negyedszer, hogy a tanuló a megfigyeléseit összeírja, és ezek feldolgozásával gondolkodik a lehetséges megoldásokon, és dolgozza ki őket rendezett formában. Végül, a tanulóknak lehetőségük van ötleteiket és gondolataikat gyakorlati tevékenységeken keresztül tesztelni, illetve ezek önálló értékeit felfedezni. (Dewey 1976)

Amennyiben ezeket a gondolati síkokat szem előtt tartjuk, és megpróbálunk ezek által cselekedni és gondolkodni, akkor a megszerzett tapasztalatok értékesek és tanulságosak lesznek; a rájuk épülő tudás pedig így módon alkalmassá válik a hosszútávú alkalmazásra. A gyermek ugyanis a szemléletes és konkrét dolgokat jegyzi meg és képes őket több idő elteltével is felidézni. Az ember tanulmányai során, főleg kisgyermek korban a tananyag akkor rögzül jobban, ha cselekvéshez tudjuk azt kötni. A kisiskolás kor végére az addigi tapasztalataiból tudja majd felépíteni és kifejleszteni saját gondolkodási formáit, érdeklődési körét kiépíteni. A gyermek 12 éves kora után már nem a tényekre összpontosít, hanem egyre több esetben elvonatkoztat és ezáltal szerez ismereteket. „Ekkor a projektpedagógiai alkalmazás elveszti megalapozó szerepét, de helyébe lép az önfejlesztés biztosítása, a felsőfokú tanulmányokra és a felnőtt életre való felkészítés, felkészülés.” (Hegedűs et al. 2002: 3)

Több tanulmány világít rá bennünket arra, hogy csak azok a diákok fognak tudni megfelelő döntéseket hozni, tanulmányaikat illetően, illetve megfelelően tanulmányokat elsajátítani, akik alkalmazható és versenyképes tudásanyagot kaptak fiatalabb korukban. Dolgozatomban a gyakorlatorientált oktatás fontosságát a következő modellel szeretném szemléltetni.

Dewey az *Iskola és társadalom* (1899) című művében foglalja össze a Chicagói iskolamodell gyakorlatát. Ez a modell az iskola és az élet kapcsolatát valósítja meg, melynek lényege az „embryonic community life”, ami azt jelenti, hogy „minden egyes iskola, kicsit társadalmi közösséggé is válik.” (Dewey 1912: 31)

Az általa elképzelt iskola kölcsönhatásban áll:

- a gyermek otthoni környezetével
- a társadalommal
- a természeti környezettel, melybe beletartozik az iskola közvetlen és közvetett környezete
- az üzleti élettel és a termeléssel
- a tudománnyal és az arra előkészítő egyetemmel

Dewey az iskola életét egy ház szerkezetével magyarázza, és úgy szemlélteti számunkra. A „földszinten” helyezkedik el az otthon+iskolai élet. Ez a gyakorlati tevékenység színtere. Itt találjuk a konyhát, az ebédlőt és a műhelyeket. Dewey úgy gondolja, hogy ha az otthoni légkörhöz hasonló teremtünk az iskolákban is, akkor nagyobb valószínűséggel érhetünk el sikereket a gyermekeknél. Az ebédlő és a konyha megtanít bennünket arra, hogy hogyan teríthetsz, hogyan főzöl, és láthatod el a háztartást, mindemellett a kémia (főzés során a hozzávalók keveredése, egymáshoz való viszonyulásuk), fizika (hőfok, hőtágulás stb..) és a matematika (mértékegységek gyakorlása) tudományában is segítséget nyújt számunkra közvetett módon. Mint minden gyakorlati tevékenység, így Dewey iskolája is igényel szellemi tudást és tevékenységet, amire megfelelő lehetőség nyílik a könyvtárban. Az „emeleten” találjuk meg a földszinten folyó gyakorlati munkához kapcsolódó laboratóriumi (fizika, kémia, biológia), és művészeti (zene, rajz, mozgás) tereket. Összegezve tehát, Dewey szakít a hagyományos iskolarendszerrel (katedra, iskolapadok, fali szemléltető eszközök), helyettük jól felszerelt műhelyeket, műtermeket és laboratóriumokat hoz létre, melyek maradéktalanul előtérbe helyezik a gyakorlati oktatás fontosságát. (Dewey 1912: 58)

Ezek mellett középpontba helyezi Dewey a múzeumokat, ahol minden tanulmány és tudomány megtalálható. Mint ahogy fentebb említettem, tanulás szerves részének tekinti az egyéni tapasztalatokon, élményeken alapuló, problémamegoldó ismeretszerzést.

Ahhoz, hogy ennek feltételeit meg tudjuk teremteni a mindennapi pedagógiai gyakorlatban, szem előtt kell tartanunk: a problémamegoldó projektekre épülő oktatásban nincs rögzített tudásanyag, amit tantárgyakra bontva mutatunk be a tanulóknak. Ehelyett az egyéni élményekre nyitottan, intellektuális elvek szerint kell a gyermekeknek tanulniuk.

A projektmódszeren alapuló tanulást időben korlátozza az előírt óraszám, az erre épülő órarend, és a tantárgyak értékelését szolgáló osztályzat. Dewey felfogásában ez a tervszerű tanulás aligha hatékony és lehetséges. A Chicagói iskolamodellje valóban nem tartalmaz sem órarendet, sem osztályzatokat, sem pedig óraszámokat, mégis egy egész és kivitelezhető iskolai rendszer képe tárul elénk. A projektoktatás megváltoztat néhány alapvető tantárgytanítási feltételt. A tanulókat és a tanárokat egyaránt a tanulási folyamat tárgyává teszi. Olyan témák/„tárgyak” aktív vizsgálatát helyezi előtérbe, mely a tanuló és a társadalom számára egyaránt tartós érdeklődést mutat. Ez a „kutatáson alapuló” tanulás eleve más kommunikációs struktúrákat igényel, mint a hagyományos oktatási órák. A tanárok és a tanulók között nem alakul ki akkora különbség, mint a klasszikus frontális oktatási módszerek esetében. Mit értünk a klasszikus módszerek alatt?

„Az oktatásnak – mint minden más tudományos fogalomnak – egyben hétköznapi értelmezése is van. A mindennapok gyakorlatában hétköznapi értelmezés szerint valamely információ, ismeret, tudás megtanítását, kezelését, elsajátíttatását értjük oktatáson. Tanítja, oktatja – időnként kioktatja – a szülő a gyermekét, a felnőtt a felnővekvőt, a többet tudó a kevésbé tájékozottat. A tudás birtokosa megmutatja, elmondja, elmagyarázza, ismerteti az ismereteket, információkat az oktatásra szorulóknak.” (Falus et al. 2004: 1) Mint ahogy a példa is nagyszerűen szemlélteti, ebben az esetben a tanár megértet, a tanuló pedig megért. Ezzel szemben a projektoktatás a tanárok és tanulók közötti különbségeket is megváltoztatja, az alapján, hogy az értékelésnek nincsenek külső objektív standardjai, hanem ezt is közösen, együttműködve kommunikatív módon kell kialakítani. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy Dewey a maga pragmatikus beállítottságának köszönhetően a nevelést is egyfajta társadalmi tevékenységnek tekinti. Így tehát a társadalom nem csupán háttérét képezi az oktatásnak, hanem egy eszköz, mely segítségével a benne résztvevők intenzíven nevelődnek az elérni kívánt végcél reményében. Nem kérdés tehát, hogy Dewey szerint az oktatás és a társadalom összekapcsolódik: Vallom, hogy napjaink társadalmi rendszere azért mond csődöt, mert figyelmen kívül hagyja azt az alapelvet, mely szerint az iskola a közösségi élet alapvető formája. (Dewey, 1976) Az iskolát tehát nem úgy kell felfogni, hogy kötelező leckét kell megtanulni, és életre szóló szokásokat kell kialakítani, mert amit az ember az iskolában kap, annak eredménye fog majd megmutatkozni a jövőjében.

De vajon miért kell foglalkoznia az oktatásnak a társadalom életével? Az első és a legfontosabb tény az nem más, mint hogy a kommunikáció és az oktatás során használt nyelvezetet a társadalom alakítja és formálja napról napra.

Másodszor, Dewey érvekkel támasztja alá azt a gondolatát, miszerint a gyermek a társadalom által formálódik, és ennek részeseként képes kialakítani személyiségének meghatározó tényezőit és viselkedési formáit. Harmadszor talán a legeggyértelműbb dolgot fogalmazza meg. Az oktatás mivoltát a társadalom nagy mértékben befolyásolja. Mivel a tanuló ennek az oktatásnak szerves tagja ezért ez maga után vonja azt is, hogy a társadalomba ennek segítségével tud a lehető legkönnyebben és leghatékonyabban bekapcsolódni/beilleszkedni. „Negyedszer Dewey az oktatást társadalmi folyamatnak tekinti, mert a társadalom saját folytonosságát kizárólag fiataljai nevelésén keresztül képes fenntartani.” (Mayer 2002: 4) Végül, de nem utolsó sorban a tanulók tanulmányaik befejezése után egy társadalmi lényként fognak majd elhelyezkedni és munkát vállalni, nem melleleg ismereteiket kamatoztatni. Annak érdekében pedig, hogy egy társadalom szerves tagjai legyünk ismernünk kell annak múltját és meghatározó momentumait, részleteit. Dewey tehát úgy gondolja, hogy társadalmunk megkívánja, hogy a fiatalok és a benne résztvevők tisztában legyenek társadalmi múltunk azon mozzanataival, melyek azt a maira formálták.

A „társadalmi környezet” kifejezés John Dewey neveléstudományának egyik alapvető fogalma. Fontos tisztázni azonban, hogy a pedagógia értelmében használt társadalmi környezet kifejezés nem pusztán az embert körülvevő dolgok összességét jelenti, hanem olyan jelenségeket értünk alatta, mely lényünk tulajdonságaira ösztönzően, vagy éppen gátlóan hat. Az előbb említett kifejezés kapcsán két dolgot fontos megjegyezni. A társadalmi környezet első sajátossága, hogy nem tudatosan, nem terv szerint neveli az egyént. Ezen a ponton fontosnak tartom kiemelni, hogy negatív és pozitív tulajdonságaitól függetlenül szókincsünk, nyelvi formáink és alapvető kommunikációs formáink elsősorban társadalmi környezetünk hatása. Tisztán látni, hogy ezeket az ember nap mint nap alkalmazza és fejleszti, ám nem előírás szerint, sokkal inkább megszokásból, ösztönösen. A másik sajátosság pedig nem más, minthogy a társadalom nem közvetlenül fejt ki nevelő hatását. Társadalmi csoportok sokasága van hatással a fiatal nemzedék szellemi beállítottságára. Ezeket a tényeket azonban nem közvetlen módon ülteti az ember tudatába, hanem a társadalmi berendezkedés pusztán ténye készíti fel a fiatal generációt. Ennek segítségével a fiatalok tankönyv és tananyag segítségével nélkül képesek elsajátítani bizonyos alapvetéseket.

Megtanulják, mi fontos az életben, mit kell megjegyezni, mely információk azok, melyek segítségével mi magunk is hasznos részét képezzük a társadalomnak, illetve mik azok a tényezők, melyek inkább csak hátráltató hatást gyakorolnak ránk, és jobb őket elengedni és elhanyagolni. Mint Dewey írja: „Ezek az igények ösztönzik arra, hogy a közösség tagjaként cselekedjen, s magát abból a szempontból ítélje meg, hogy mennyire van hasznára a közösségnek.” (Dewey 1976: 97-99) Az ember cselekvései különböző reakciókat fognak kiváltani a társadalomból, véli Dewey, és nekünk ezek alapján kell megítélni, hogy az mennyire hasznos az adott közösség számára.

Ebben az oktatási szemléletben a siker és a kudarc sem fogható fel egyértelmű mérceként, hiszen a tanuló is „bukhat” egy rosszul sikerült gyakorlaton, és ezáltal különösen intenzív tapasztalatot tud szerezni, ami nem kerülheti el a figyelmünket.

A projektoktatás sikere érdekében nem utolsó sorban új alapokra kell fektetnünk a tanuláshoz szükséges idő meghatározását is. A hagyományos oktatással ellentétben a projektoktatás esetében nem lehetséges a progresszív fejlesztés, ha kijelölt, rövid időegységek állnak rendelkezésre. A projektben az idő nem az órarend alapján feltételezett módon, lineárisan folyik, hanem saját időbeosztást kíván. Az aktív konfrontáció nem ismeri a feszültséget és a csengők által megszakított órákat sem. Ez a módszer ellazult állapotot igényel, melyben az idő a tanuló projektjének előrehaladásától függ. Természetesen itt sem arról van szó, hogy a tanulók kedvük szerint dolgozhatnak időkeret és kontroll nélkül. A projektmódszer esetében is meg kell határozni a projekt időkeretét, és közös megbeszélés alapján ezeket szerződésben kell rögzíteni. A szerződés a pedagógust és a diákot is egyfajta kötelezettséghez köti, amely elősegíti a gördülékenyebb munka kivitelezését.

Ami talán kérdésként leginkább felvetődhet a gyakorló pedagógusok körében a projektoktatás kapcsán, hogy ennek a módszernek az alkalmazásával vajon csökken-e a pedagógus szerepe és a diákok életében, leváltja-e valaki/valami a nevelési „funkciót”. Mint azt a fentiek is sugallják számunkra, a pedagógus szerepe korántsem csökken a projektalapú oktatásban. A pedagógusok tudásuk, világ- és élettapasztalatuk, sajátos kompetenciáik révén válnak alkalmassá arra, hogy lehetséges irányokra világítsanak rá a tanulóknak a gyakorlati projektek megoldása során. Ezáltal tudnak olyan aktív vitákat is kezdeményezni a megvalósítandó projektek kapcsán, amelyekbe a tanulók is bekapcsolódhatnak, és amelyek tanulságait integrálhatják tudásanyagukba egy jobb eredmény érdekében. A tanár tehát egy személyben közreműködő és „tanuló”, közvetítő és megfigyelő, s mindezek mellett tanácsadó és partner is. Ilyen értelemben az iskolákat egyfajta élménytérként tervezik, amelyekben a tanulók olykor maguk is tanárokká válva szerezhetnek értékes tapasztalatokat.

Legtöbbsen a projekt szót a gyakorlati életben egy terv vagy tervezet összességéként értelmezzük. A projekt azonban a pedagógiai értelemben ennél sokkal összetettebb. Ezesetben egy komplex dologról beszélünk, mely alatt cselekvések sorát értjük. Pontosabban 4 fontos lépését. Témaválasztás, tervezés, kivitelezés és értékelés. Ha ezek közül valami nem teljesül (például a gyermek kora és képességei nem engedik ennek megfelelő kibontakozását), vagy nem tud megvalósulni, abban az esetben mindössze projekt orientált tevékenységről beszélhetünk.

Annak érdekében ugyanakkor, hogy a projektoktatás sikeres gyakorlattá válhasson, néhány kritériumot és eljárást szükségszerű tisztázni. Talán a legfontosabb ezek közül a projektmódszer helyének megtalálása a mindennapi pedagógia gyakorlatában. Minden intézmény célokat és megvalósításra váró terveket állít maga elé, melyeket az oktatás során igyekeznek minél precízebben megvalósítani. Ennek kapcsán merülhet fel az a kérdés, hogy kapcsolódhat-e a projektoktatás az iskola céljainak eléréséhez. Az iskolák célja általában az, hogy a tanulók a tanítási – tanulási folyamat eredményeként olyan tervezett változásokon menjenek keresztül, ami a személyiségfejlődésük során esedékes. Szükség van-e több tervezetre annak érdekében, hogy eldöntsük melyik a legkivitelezhetőbb, vagy elég, ha 1 kidolgozott tervezet áll előttünk? Természetesen szükség van egy sablonra, amely köré építeni szeretnénk a modellünket, ám ennek során több szempontot és több személy véleményét is figyelembe kell venni, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy amit kigondoltak, az úgy is fog megvalósulni. A legfőbb cél, hogy minél nagyobb önállóságra tegyenek szert a tanulók. Miután sikerült megírni egy véglegesített tervet, amely minden kritériumnak megfelel. Ezt követően a következő lépéseket szükséges megtenni.

- Megvalósíthatósági tervek készítése és azok mérlegelése.

A projektmunka tervezése a „ráhangolódási időszakkal” (Nádasdi 2003: 42) kezdődik. A pedagógusoknak létre kell hozni egy tervezetet, amely alapján segíteni tudja majd a gyerekeket, és fogadni tudja a témával kapcsolatos ötleteiket.

- Vezetők és döntéshozó szervek elé való kiterjesztés.
- A részt venni kívánó személyek és csoportok felmérése.

Mivel a projektoktatás gyakorlatát számos tényező befolyásolja, ezért fontos ezeket rögzíteni és minden résztvevőt megkérdezni. Milyen befolyásoló tényezőkkel találkozhatunk? Szülői vélemények, tanulók képességei, pedagógusok nyitottsága és képzettsége, az intézmény anyagi helyzete.

- Az igény felmérése a projektmódszer bevezetésére vonatkozóan.

Miután a projektmódszer egyik legjellemzőbb része a végcél/végtermék létrehozása, a tervezet kihagyhatatlan része a konkrét, érthető célmeghatározás. Milyen célokat szükséges rögzíteni? Mivel a projektmódszer a csoportos tevékenységének a legfőbb célja, hogy a benne résztvevők egy egyéni végcél tudjanak létrehozni, csoportos és egyéni célokat és azok részletes tartalmait is szükséges lefektetni.

Több ízben is volt már szó a projektre vonatkozó tervekről, de tisztáznunk kell, hogyan kell azokat elkészítenünk és voltaképpen miket kell tartalmazniuk?

A projektterv elfogadása előtt elsősorban le kell fektetni a projekt feladatait és fejlesztési követelményeit. Ennek főbb mozzanatai a logikai terv kidolgozása, időterv készítése, erőforrások tervezése, kommunikációs terv elkészítése, illetve kockázatelemzés írása.

Összegezve tehát a projektfolyamat fázisait, a következő 6 pontot érdemes kiemelni:

1. Projekt kezdeményezése
2. Projekt célmeghatározása
3. Projekt tervezése
4. Projekt végrehajtása (produktumok létrehozása, megoldása, megalkotása ellenőrzése, és a fennálló változtatások kezelése)
5. Projekt lezárása (a létrehozott projektek bemutatása előadás, kiállítás és egyéb szociális fórumok segítségével)
6. Projekt értékelése (lezáró jelentés és értékelés készítése, mely tartalmazza az időt, költségeket, problémaelemzési adatokat, végrehajtást befolyásoló tényezőket és végül, de nem utolsónak az elégedettségi szint mértékét)

A fentiek tanulságaként tehát foglaljuk össze a projektpedagógia főbb módszertani sajátosságait! Az első és a legfontosabb specifikum a tanárok és a diákok szoros együttműködése a feladatmegoldó projektek megalkotásában és megvalósításában. Nem válik el egymástól a pedagógus és a tanuló tevékenysége. Ennek eredményeként a tanulók egyenrangú és hasznos tagnak érezhetik magukat a tanulási folyamat során, ami nagyobb motivációt ad nekik az ismeretszerezéshez. Fontos azonban, hogy az együttműködés elsőszámú feltétele az a szabályok betartásával, kompromisszumokkal, rend és fegyelem megtartásával, illetve a viselkedési normák alkalmazásával jöhet létre. Nagyfokú szabadságot és önállóságot biztosít a pedagógusok és a tanulók számára is, mely megteremt az iskolaszerepetet, és új alapokra helyezheti a tanuláshoz való viszonyt. Szabadabb, de hatékonyabb tanulást biztosít.

Emellett mivel a projektpedagógia intenzív kommunikációs tevékenységet igényel a tanulók részéről, átformálja a kommunikációs viszonyokat és képességeket, ezzel lehetővé téve a könnyebb kapcsolat kialakítást intézményen belül és kívül is. Ugyancsak komoly előnye lehet e módszer alkalmazásának, hogy a tanulók megtanulnak tanulni, és lehetőségük nyílik az egymástól történő tanulásra is. Az ember szociális lény ugyan, de társadalmunk nagy százaléka introvertált magatartást tanúsít az iskolákban. Ezzel szemben a projektmódszer lehetőséget teremt az együttműködési készségek kialakítására. Szemben a hazai módszerekkel, olyan tudás elsajátítását támogatja, mely a gyakorlatban és a hétköznapi életben is alkalmazható.

Dewey szerint az egyik legfontosabb tényező, amit a projektoktatás kínál, az nem más, mint, hogy a résztvevők folyamatos nevelési helyzetben vannak. Sokan nehézségként élik meg az iskolai életet és a tanulást, ezért Dewey szerint egy olyan légkört kell az új módszer alkalmazásával teremteni, amely magában hordozza azt a lehetőséget, hogy az iskolai munkafolyamat egy kellemes és hasznos tevékenységgé is válhat.

2.

Alfa generáció, avagy a globális fogékonyság

Hallgatóként, pedagógusként, vagy akár a mindennapi élet aktív szemlélőjeként nagy valószínűséggel már mindannyian találkoztunk a generációs szakadék jelenségével. Ez a szakadék az élet számos területén jelentkezik és megmutatkozik. Ebből kiindulva azt mondhatjuk, hogy az egyes társas viselkedési formákat és azok befolyásoló tényezőit kell mélyebben megértenünk annak érdekében, hogy a fennálló különbségek csökkenthetőek, esetleg végképp áthidalhatóak legyenek. Ahhoz, hogy mi magunk is egy érthető és átlátható képet alkossunk a generációelméletek nagy témakörében, fontos, hogy néhány fogalom tisztázásra kerüljön. Ezek pedig nem mások, mint a generáció és a nemzedék fogalma. A generáció fogalma a hagyományos és tudományos meghatározás szerint a szülők és gyermekeik születése közötti átlagos időtartam/időintervallum. Napjaink statisztikái szerint ez az időszak 20-25 évet ölel fel. Azonban ez a felosztás és meghatározás a technika gyors ütemű változásának köszönhetően abszolút érvényét veszítette. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a generáció fogalmát inkább szociológiai szempontból érdemes megközelíteni. Ebben az értelemben pedig olyan csoportokról beszélünk, melyben a személyek ugyanabban a korszakban születtek. Rájuk az lesz jellemző, hogy sajátos folyamatok, trendek és események szövik át gondolkodásukat, melyek összekötik őket. Földrajzi és kulturális elhelyezkedésüknek köszönhetően értékviláguk is azonos. Megfigyelhető azonban, hogy minél előrébb tekintünk és előrébb haladunk a generációs idővonalon, összemosódnak és eltűnnek a kulturális és földrajzi határok. Ezért is van az, hogy hazánkban számos külföldi öltözködési stílus, étel, film, tanítástanulási stílus és egyéb érték és szokás jelenik meg és épül be a napi standardjaink közé és válik nálunk is mindennapossá. A mód, ahogyan legfontosabb ismereteinket, tudásunkat egy adott kultúrában átadjuk és befogadjuk, hatással van az ismereteink tartalmára, tudásanyagunkra, nyelvi kultúránkra. Vagyis a tanulási folyamatokban és egyéb adott folyamatokban uralkodónak tekintett kommunikációs technológiák erőteljesen belső kapcsolatban vannak a nyelvi, gondolkodás béli és tanulási folyamatainkkal. Ebből adódik, hogy az uralkodó kommunikációs formák és technikák terén bekövetkező változások átalakítják fogalmi világunkat, nyelvi jelentések körét, és így egy új gondolkodásmód alapjaivá is válnak.

Hogyan ragadja meg a kisgyerek az írásbeliség elsajátítása előtt a fontosabb ismereteket? Elsősorban képi úton. Ezzel szemben az írásbeliség elsajátítását követően fogalmilag analitikusan építik fel a tudásanyagot, és így sajátítják el ismereteiket.

Az új média (tv, telefon stb.) megjelenésével és ezek elterjedésével átalakulnak a mindennapi ismeretsajátítási folyamataink, gondolkodásunk és nyelvi kultúránk. Ahogy korábban is írtam, az írásbeliség elsajátítása előtt gondolkodásunk és ismeretsajátítási formáink képi módon működnek. A digitális média megjelenésével és annak világában az írásbeliségtől függetlenül is elsősorban képi gondolkodás és nyelvi világ válik jellemzővé. E gondolkodásnak a lényege, hogy a jelentéstartalmakat nagy jelentéstartományokba tömörítjük, és mindez kognitív módon történik. A képi gondolkodás jellegéből adódóan erőteljesen épít a metaforákra és hasonlatokra, valamint a név átvitelekre. Ezen kívül nyitottabbá és fogékonyabbá válhatunk a képi humorra is. A gondolkodás képivé válásának alapja egy olyan képies nyelv, mely két kommunikációs pillére épül: (1) másodlagos szóbeliség (a rádió és TV megjelenésével és elterjedésével egy új típusú szóbeliség születik, amely erőteljes hatást gyakorol az írásbeliség nyelvére), (2) másodlagos írásbeliség (az internet és okostelefonok alkalmazásával elterjedő új típusú írásbeliség (pl. SMS, e-mail) ami a kép és az írott nyelv minden eddiginél erőteljesebb kölcsönhatásra épül). Az újonnan megszülető képies nyelv képi és nyelvi elemek sajátos kölcsönhatására épül. Ezt a kölcsönhatást rövidítések, hangulatjelek és emotikonok egyre gyakoribb megjelenése jeleníti meg a nyelvben. (Ong 1982)

Ennek az új nyelvi világnak a pillérein az új média megjelenésével egy olyan nyitott művelődési tér alakul ki, amelyben az iskolán kívüli, tehát informális és iskolai tehát formális tanítási folyamatok határai mindinkább elmosódnak. Az internettel és okostelefonnal való gyors és kooperatív, tehát együttműködő ismeretsajátítás lényegi tevékenységformává válik. Azok a tanulási módok és technikák, amiket a mobil és okostelefonos kommunikálás során működtetünk a tanulás megkerülhetetlen elemeivé válnak. Ennek pozitív eredményeként megfigyelhető, hogy a tudás és a gyakorlat kapcsolata sokkal erőteljesebbé válik. Pedagógiai alapfogalommá válik az együttműködésre épülő munka és játék. Ahogy Illich írja „a munkává váló játék és a játékká váló munka” jelenti mára a pedagógia egyik fontos elvét. Erre a felismerésre épülnek ma olyan reformpedagógiai modellek, mint a projektpedagógia, kooperatív pedagógia vagy akár az élménypedagógia. (Illich 1970)

Az már korábban tisztázásra került, hogy napjaink szülöttei a digitális kultúra embereinek tekinthetők. Ez a tény maga után vonja, hogy máshogy viszonyulunk természeti és társadalmi környezetünkhöz is. Korunk emberét kétségkívül erőteljes kapcsolat fűzi a médiához és az általa teremtett új közösségek válnak iránymutató standarddá. Ezt a jelenséget az elektronikus kommunikáció teremti és bővíti folyamatosan ennek határait. A „Z” generáció embere még egy a mainál sokkal kevésbé dinamikus társadalmi folyamat részét

képezték/képezik. Ez mára, az „alfa generáció” korába lépve sokkal inkább gyorsuló tendenciát mutat.

Szécsi Gábor megállapítása szerint az univerzalista társadalom, mely olyan irányelveket feltételező szemlélet térnyerése, mely következtében az új médiát használók egy csoportjának döntéseit, (mely egyre szélesebb körnek örvend) erőteljesen és egyre erősebben határozza meg a felelősség érzése, mely elsősorban társadalmi és természeti környezete iránt mutatkozik meg. Ezt a jelenséget természetesen számos gyakorlati és tapasztalati megfigyelésnek és elemzésnek alávetették, melynek végkifejlete rávilágít minket, hogy-e jelenség más és más trendekkel interakcióban állva fejt ki az individuum értékvilágára gyakorolt végleges hatását. Feltétlenül szeretnék kitérni a konformitás felerősödésére, mely napjainkban elég nagy szerephez jut az online teret használók körében. Na de mi is az a konformitás? A konformitás nem más, mint a viselkedés a célból történő változása, hogy az egyén hogyan ragaszkodik a létező és uralkodó társadalmi normákhoz. Itt gyakori jelenség, hogy az egyén önmagából kikelve egy színjátékot játszik, hogy ne lógjon ki a társadalomból és megfeleljen annak elvárásainak. Ez pedig abból fakad, hogy az eredményes kommunikáció akkor valósul meg, ha véleményünket mások véleményéhez igazítjuk. A hedonizmus felerősödését szintén a konformitás teszi egyre gyakoribban megfigyelhető jelenséggé. Mivel az internetet használóknak sok esetben az a lényeg, hogy olyan csoport részesei legyenek, kiknek véleménye megegyezik sajátjukkal ezért a hedonista személyiségek ezen csoportok élén állva tudják gyakorolni irányító viselkedésüket. Hol találkozhatunk ezzel és hol figyelhető meg ez a fenomén? A kérdésre a válasz igen egyszerű. Napjaink embere számos megosztó kérdéssel találkozik élete során, melynek döntései közel sem egyszerűek. Erre nagyon jó példa a COVID19 nevű vírus és a maga után vont kérdése, az oltás. A legtöbb ember úgy tud legkönnyebben meghozni adott döntéseket, hogy véleményével egyező és azt osztó személyek csoportjához csatlakozik. A legtöbb ilyen személyt, pedig hol máshol lelhetnénk fel, mint az internet bugyraiban. A hasonló nézőpontot valló csoportot megtalálva pedig automatikus boldogság érzés keríti hatalmába az embert, mely a függőség érzését keltve hívja vissza őket oda folyamatosan. Ezek a jelenségek tehát előidézik a konformitás tényét. A környezet megóvása és megbecsülése, illetve a folyamatos természeti katasztrófák miatti aggodalom szakadatlan állandó témái az új média révén árasztott narratíváknak. Fejezetemben a taglalt jelenségek és történések okaival és vizsgálatával szeretnék elsősorban foglalkozni.

A tény, hogy az ember fogékony közvetlen környezete iránti problémákra és emellett nyitott a világ, azaz a globális problémák felé is, a digitális kultúrában tájékozódó és kommunikáló ember univerzalista szemléletének köszönhető.

Az új megvilágításban megfigyelhető modern gondolkodásmód alapvető ténye és velejárója, hogy más nézőpontba kerül a közösségfelfogás, mely magába foglalja a hely és közösség viszonyával releváns eszménket is. Ezzel a felfogással azonban sokan nem értenek egyet. Ez elsősorban a szüleink korosztályában figyelhető meg. A legtöbb középkorú (a témában való jártasság hiánya miatt) számára a közösség fogalma egy olyan emberek által kialakított csoport, akik adott normákat, szokásokat bizonyos értékelve mentén képviselnek. Az elsődleges szempont azonban, hogy-e csoport/csoportok tagjai személyes közvetlen kapcsolatban álljanak egymással. Ebből pedig levonható, hogy a globalitás elve helyett kétségtávol lokális nézeteket tükröz ez a szemlélet. Ez a felfogás pedig Ferdinand Tönnies (1983) kiváló filozófus nézetéhez köthető. Ennek a felfogásnak a háttérében pedig a hagyományos közösségi és társadalmi folyamatok iránti aggodalom rejlett, melyet a virtuális világ szembevető térnyerése vált ki. Fontos tényként kezelnünk, hogy a virtuális világ közösségei sosem fogják tagjaik számára ugyanazt az élményt nyújtani, mint a valódi társas csoportok tagjai egymás számára, ugyanis azokat közös élettérhez fűződő személyes és érzelmi kötelék jellemez. Ezt, ha úgy tetszik társadalmi tőkének is nevezhetjük Pierre Bordieu (1986) után. A társadalmi tőke tehát nem más, mint az a cselekvés, mely a csoporthoz tartozó tagok közti kapcsolateredményez. Ebből látható számunkra, hogy a társadalmi fogalom inkább a fizikai közösségekre vonatkoztatható. A virtuális közösségek mindössze metaforikus tartalmat hordoznak magukban tehát nem tekinthetők a hagyományos értelemben vett fogalommeghatározás kategóriájába. Fontos megemlítenünk azonban, hogy a kilencvenes évekből már találkozhatunk olyan dokumentumokkal, amelyek már valódi közösségként tekintenek ezekre az újonnan létrejövő közösségi formákra. Mivel magyarázza ezt például Howard Rheingold (1993), aki számos munkájában foglalkozik a közösség fogalmával. A virtuálisan létrejövő csoportok ismérvei közé hasonlóképp beletartoznak a szabályok, belső normák, összetartozás és azonosságtudat, valamint a közös cél elérése, akár csak a fizikai közösségek esetében. Sajátos kifejezés mód és belső szokások alakulnak ki. Emellett fontos megemlíteni a meghatározott információáramlást, melyet a virtuális közösség tagjai hoznak létre és határoznak meg. Azt mondhatjuk tehát, hogy a fizikai közösségekhez hasonlóan, ezesetben is beszélhetünk társadalmi tőkéről, sőt a széleskörű csatlakozási lehetőségnek hála (melyet a virtuális tér kínál az internetfelhasználóknak) a bizalom és a társadalmi tőke is jobban tud érvényesülni. E jelenségnek köszönhetően pedig jelentős hatékonyságnövekedés figyelhető meg, mely több személy érdeklődésének felkeltését eredményezi, mint azt valaha is

megfigyelhettük volna fizikai csoportok esetében. Lásd bővebben Rheingold (2002). Virtuális csoportokról nem csupán az internet keretein belül beszélhetünk.

Az SMS megjelenése óta, világos tény, hogy az üzenetváltó platformok is alkalmasak arra, hogy csoportokat alakítsanak ki a felhasználók körében. Ez pedig erősen befolyást gyakorol érzelmi és társadalmi kötődéseinkre, melyeket immár a virtuális térben figyelhetünk meg. „A virtuális közösségek tehát éppúgy megfelelnek a közösséggel kapcsolatos elvárásoknak, mint a fizikai közösségek, de virtuális jellegükből adódóan tagjaik fizikai jelenléte nélkül válnak valódi közösségekké.” (Szécsi-Tóth 2020:47) Az információs technológiák bővülésének köszönhetően egyre kevésbé érzékeljük ezek határvonalait, és egyre inkább válik ez a standard információcsere fő színterévé lokális és globális értelemben is. A közösség szó használata tehát sokkal összetettebb fogalommal válik, mint ahogy azt eddig megszokhattuk, ez pedig felülírja az eddig ismert társadalmi osztályozási formáinkat. A lokális és globális közösségi szintek ily módon történő alkalmazása így vezet el egy új fogalom megjelenéséhez mely nem más, mint a glocalitás. (Meyrovitz 2005: 23-25) Az ember önmagáról alkotott képe elsősorban közösségi és társadalmi kapcsolatainkra vezethető vissza. Önmagunkat mások rólunk alkotott véleményei és felénk alkalmazott viselkedései alapján határozzuk meg. Saját viselkedésünket és énképünket tehát az alapján észleljük, hogy mások hogyan látnak minket, azaz egy általánosított kép alakul ki rólunk. Meyrowitz azt gondolja, hogy az új kommunikációs technológiák megjelenése által énképünk kialakító tényezői már nem csupán a közvetlen környezetünkben élő emberek véleményéből fakad, hanem a világ másik oldalán élő emberek is szolgálhatnak számunkra éntükörként. Ez pedig magával vonja azt is, hogy távolabbi kultúrák és életközösségek nyílnak meg előttünk, mely más viszonyítási tereket nyit meg előttünk. Ebből adódik az is, hogy sokkal realisabban tudjuk megítélni saját életterünket és más (akár tőlünk több ezer kilométerre lévő) helyi közösségekhez viszonyítva alkotunk képet. Az újfent megszülető globális nézőpont által egyre tudatosabbá válnak közösségi és társadalmi viszonyulásaink, melyek nagy hatást gyakorolnak a társadalmi identitásra. A szövegalapú társadalmakban kialakuló hagyományos társadalmi kategóriák egyre inkább átalakulnak az elektromos médiumok révén és egyre kevésbé lesz lehetséges ezeket a társadalmi kategóriákat fenntartani. Ez a tény pedig maga után vonja az oktatás mediatizációját is. A globális perspektíva révén egyre tudatosabb látásmóddal fordulunk a világ felé, és kritikusan tekintünk a történések mögöttes tartalmaira is. Az egyéni szabadság érzése erősíti fel a közösségi kötődéseket, és ez megteremti a fizikai és virtuális terek közötti szintézist. A mediatizált közösségek korára információáramlás közös érdeklődésen, bizalmon és megfelelő

mértékű nyitottságon alapuló közösségválasztás lehetősége fog majd standard közösségalkotó tényezővé válni.

A média eszközeit használó emberekről elmondható, hogy bizalmas hálózat tagjai, akik korábbi határaikat folyamatosan átlépve alakítják és formálják közösségüket és önmagukat is. (Szécsi 2020)

Dolgozatom további részeiben tehát arra a kérdésre keresem a válaszokat, hogy a társadalmi és természeti értékek iránt érzett felelősségtudat, valamint a környezettudatos magatartás univerzalista központú megközelítése hogyan válhat standard jelenséggé a médiát használók körében és ez hogyan építhető be napjaink pedagógiai gyakorlatába.

3.

A környezettudatos gondolkodásra nevelés mint egyetemes oktatáspolitikai program

„Az oktatás segít megérteni, hogy a globális közösség polgáraiként kapcsolatban állunk, és a kihívásaink összefüggnek egymással.”
Ban Ki-moon, ENSZ-főtitkár

Napjainkban kommunikációs technológiai forradalma átformálja a világról, önmagunkról, vagy éppen az emberi felelősségről alkotott fogalmunkat. Annak érdekében, hogy érthetővé tegyük ezt a folyamatot a gyermekek és a fiatalok számára, szemléletmódváltásra van szükség a pedagógiai gyakorlatban. Ehhez pedig elengedhetetlen az olyan fogalmak tisztázása, mint amilyen például a globális nevelés. Ez a fogalom viszonylag újkeletű. Először 1992-ben jelent meg témaként az ENSZ Rio de Janeiro-i világkonferenciáján, mint a jövő egyik hatékonyan működtethető pedagógiai témája. Az elképzelés gazdagodását mi sem jelzi jobban, minthogy a megjelenést követő évtizedekben gyakorlati projektek, spekulatív tanulmányok és természetesen számos módszertani kézikönyv íródott a téma kapcsán. Mindemellett fontos említést tenni a számtalan nemzetközi szervezetről is, akik a gondolat megszületését követő évtizedekben kezdtek el a témával foglalatosskodni. 2002-ben rendezték meg először a Globális Nevelés Kongresszusát, ahol százas nagyságrendben jelentek meg a különböző országok kampányai, ahol heterogén csoportok aktivistái voltak jelen, előtérbe helyezve a világ megoldandó problémáit. Ennek kapcsán egy kidolgozás is született Millenniumi Fejlesztési Célok címen. A konferencia végén egy zárógondolat került elfogadásra, melynek értelmében a globális nevelésnek a fenntartható fejlődés és a jelenlévő globális dimenziókat szem előtt tartva kell felkészíteni az egyéneket az életre és a felelős állampolgárságra.

A globális nevelés, mint téma választását számos tényező motiválta. Az elsőszámú felismerés, ami alapul szolgált számomra, az nem más, mint az emberiséget globálisan fenyegető klímaváltozás. Az ezt okozó számos tényező *(mint például a szélsőséges időjárás, természeti környezetünk pusztulása és az egyre gyakoribb természeti katasztrófák)* az emberiség pusztító életvitelének köszönhető. Azt gondolom, hogy ez a probléma számos tudományterületre kiterjed, többek között a pedagógiára is.

Mivel az általam taglalt téma az emberiség befolyása alatt áll, egyértelmű számomra, hogy a fiatal generációnál kell bevezetni olyan módszereket, melyek változást idézhetnek elő a későbbiekre nézve. Annak érdekében, hogy az esetleges félreértéseket elkerüljük tisztázzuk az

eddig elhangzott alapfogalmakat. Mit is értünk a jelenleg megfigyelhető szélsőséges időjárás alatt? Valójában a klímaváltozás és a szélsőséges időjárás áll valamennyi tapasztalható természeti katasztrófa mögött. Már jó pár éve tapasztaljuk, hogy egyre gyakoribbak az extrém természeti jelenségek világszerte. A globális felmelegedés következtében egyre több helyen alakulnak ki aszályok, tűzvészek, viharok és számos folyóáradás következik be.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a globális nevelés az utóbbi évtizedekben önálló szemléletté fejlődött, melynek számos alapja és egyben pedagógiai következménye is van. (Vass 2016) Ennek kapcsán két intézményt szükséges megemlíteni. Az egyik a nagy nemzetközi intézmények, például az ENSZ vagy az Európai Tanács (itt azzal foglalkoznak, hogy felismerjék a globalizáció kapcsán felmerülő nehézségeket, lefektessék a rá vonatkozó alapelveket és támogassák a civileket), és a kisebb lokálisan működő civil szervezetek (itt pedig a gyakorlati, oktatási, szemléletformálással kapcsolatos tevékenységeket végzik).

A globális problémák fő mozgatórugója a tőkebeáramlások és az árukereskedelem voltak. Napjainkban ezek háttérszerepet töltenek be a gyors technikai változásokkal szemben. Ennek köszönhető az is, hogy a kétféle munkák helyett egyre inkább a tudásra nehezedik a „felelősség”. Ezért is tartom fontosnak, hogy említést tegyünk erről a pedagógia vonatkozásában is. Az internet megjelenése és berobbanása nagy mértékű átalakításokat és változásokat idézett elő a kereskedelem eddig alapul szolgáló jellegében. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy például a technikai vívmányok és eszközök piacra jutásáig az adott termék USA-tól Európáig és Ázsián át mindenhol megfordul. Azt mondhatjuk tehát, hogy az „ellátási láncok globálissá váltak.” (Európai Unió 2017) Az oktatás tekintetében lényegesen pozitívnak tartom a technikai innovációs eszközök rapid térnyerését. A világ egyre nagyobb mértékű integrálódásának köszönhetően számos új lehetőség nyílik meg előttünk. Manapság senki nem döbben meg azon, hogy az emberek jelentős számmal folytatják külföldön tanulmányaikat, kezdik meg munkájukat és telepednek le egy biztosabb anyagi megélhetés reményében. Ám ez sem volt mindig ennyire magától értetődő

Napjaink egyik központi kérdése és témája, az nem más, mint a társadalmi, felekezeti és nyelvi sokszínűség. A 21. században ezek a kérdések és problémák egyre színesebb skálán mozognak. Annak érdekében, hogy lokális és globális szinten is tájékozott, elkötelezett, felelős és reagálni kész vilápolgárokat tudjunk nevelni, szükség van számos programra és újjátásra. Tapasztalatok alapján, sajnos az iskolákban lényegesen kevés problémával foglalkoznak a diákok, és azokkal is, csak helyi, lokális szinten.

A globális felelősségvállalásra nevelés azonban lehetőséget kínál a fiataloknak arra is, hogy a plenáris, és nemzetközi problémákat helyezték előtérbe, és megtanuljanak ezekkel

együtt élni, ezeket kezelni. Ahhoz, hogy felelős és elfogadó felnőtteket tudjunk nevelni, elsősorban olyan készségekre van szükség, melyek lehetővé teszik ennek megfelelő és teljeskörű kezelését. Annak érdekében tehát, hogy a társadalomban megfelelően el tudjunk helyezkedni törődésre, empátiára, valamint egymás tiszteletére van szükség mind mások, mind a környezet vonatkozásában.

A globális nevelést másképpen úgy is jellemezhetnénk, mint a világ és jelen esetben az oktatás unikális módját. A gyermekek csak úgy képesek megérteni az őket körülvevő világ változásait, ha azok globális okaival is megismerkednek. Korunk gyermekei folyamatosan új perspektívákkal kerülnek szembe, megtanulva azt, hogy az ő élete is fuzionál a világ másik végében élő gyermekek életével, környezetével és problémáival. Ez a felismerés pedig arra ad okot, hogy a gyermek elkezdjen érdeklődni és vizsgálódni az értékeit, viselkedését és lehetőségeit illetően. => Rájön arra, hogy a tőle távolabb élőkkal együtt gondolkodva, és együtt dolgozva sokkal több lehetősége nyílik az önmegvalósításra is. Ahhoz, hogy ezeket elérjük a gyermekeknél, olyan intézményekre van szükség, ahol rendelkeznek olyan eszközökkel, melyek képesek formálni a fiatalokat, és a média által hajtott világban élő fogyasztói társadalmat. Annak érdekében, hogy ez kivitelezhető legyen, nélkülözhetetlen, a gyermekek intelligenciájának erősítése és az azzal való folyamatos foglalkozás. Nagyon fontos, hogy a gyermekekkel foglalkozó szülők, pedagógusok és nevelők képesek legyenek megfelelő bizalmi kapcsolatot kiépíteni a diákokkal annak érdekében, hogy az intézményben egy biztonságos, következetes és szakmailag is kifogásolhatatlan légkör ki tudjon alakulni. Ez a fajta konstruktív nevelői magatartás teret enged a gyermeki szabadságnak ezzel is elősegítve, hogy a diák megismerje önmagát, fejlessze személyiségét és nyitottá váljon a körülötte létező és őt körülvevő globális térre.

Az oktatásnak lehetőséget és segítséget kell nyújtani abban, hogy a benne résztvevők reagálni tudjanak a társadalmi, gazdasági, politikai és egyéb környezeti folyamatokra. A globális nevelés segítségével tehát lehetőségünk van arra, hogy megértsük a globális világ folyamatait és képesek legyünk reagálni ezekre. Ehhez a megértéshez szükségünk van példákra és már meglévő mintákra melyeket követni tudunk. Egyik ilyen korszerű szemlélet a projektpedagógia, mely elősegíti a fiatalok globális szemléletének kialakulását.

A projektpedagógia az élményszerű tanulás módszere, mely John Dewey nyomdokain haladó nevelésfilozófusok által alapított reformpedagógiai irányzat. A projektpedagógia által lehetőségünk nyílik sokrétű önálló ismeretszerzésre, és ezen ismeretek gyakorlati felhasználására, mindezzel modellálva azokat a folyamatokat, amelyekkel fiatal tanítványaink majd felnőttként is találkozni fognak.

Egy ismert megközelítés szerint a globális nevelés egy olyan tanulási forma, mely segítségével az emberek képesek észrevenni a világ realitását, és rádöbbeneni őket, hogy ennek fényében éljék életüket és törekedjenek egy élhetőbb és igazságosabb világ létrehozására. A globális nevelés magába foglalja egyebek mellett a fenntarthatóságra nevelést, a fejlesztési képzést, valamint az interkulturális nevelést és az állampolgári nevelés univerzális kiterjedéseit. A kutatók és pedagógusok figyelmét pedig igyekszik a jelen mellett a jövő generációi iránti felelősségre nevelni és törekszik a világban lévő értékekkel és szépségekkel szembeni tiszteletre és felelősségre oktatni. „A globális nevelés célja a tudatosság növelése és annak megértetése, hogyan hatnak a globális kérdések az emberek, közösségek és társadalmak mindennapi életére, és hogyan hatunk mi emberek a globális folyamatokra. A globális nevelés az emberek globális kérdésekre irányuló tudatosságának fokozásáról, valamint a különböző országok és világrészek egymásra hatásának megértéséről szól.” (Varga 2011: 5) Említést tesz arról, hogy vajon mi okozhatja a fejlődési elmaradásokat és a fejlődés megfelelő szintű eléréséhez, mire/mikre lehet szükség, hogy ezeket fenn is tudjuk tartani. Ez a nevelés az oktatás és cselekvés összhangján alapul lokális és globális szinten is. Ebben a tanulási folyamatban az emberek számára lehetőség nyílik arra, hogy megértsék a saját és az őket körülvevő emberek között létező kapcsolatokat, és ezeket önmaguk javára tudják fordítani a globalizálódó társadalomban, ami egyre inkább az egymásra kölcsönösen ható kultúrák színtere.

A digitális média nem csak a világot és az online térben dolgozók és tevékenykedők életét változtatja meg, hanem erős hatást gyakorol a pedagógiára is. Hazánkban sajnos a jelenlegi oktatási rendszer nem tud lépést tartani ezzel a felgyorsult médiaközpontú világgal. Ennek következtében a hazai oktatás pillanatnyilag nem képes arra, hogy a tanulók személyes tapasztalati úton szerezzenek ismereteket és megfelelő tudást. Na de mit tehetünk mi ezellen és hogyan tudunk ezen gyorsan és hatékonyan változtatni? Első lépésként el kell fogadni, de legfőképp el kell fogadtatni a szülőkkel és az idősebb pedagógiai korosztállyal, hogy napjainkban nem a 40 évvel ezelőtti pedagógiai és szocializációs módszerek dominálnak és eredményeznek sikert, hanem az individualizáció hatására új paradigmák jöttek létre, mely során az egyénnek magának kell összeállítania saját értékrendjét, azonosságtudatát és számára hiteles nézőpontjait.

A modernizáció megjelenésével egyre több információhoz juthatunk hozzá, egyre több helyről informálódhatunk, ám ennek számos árnyoldala is van. Ugyan az információ mennyisége folyamatosan nő, de ezáltal egyre nehezebb eligazodni benne.

A nevelés során arra kell törekedni, hogy ebben a hatalmas mennyiségű információ áradatban segítsük eligazodni a tanulókat és megtanítsuk kiszűrni a fontos információkat.

Rengeteg platformon van lehetőségünk tudnivalókat beszerezni, ám ezek egy része nem ellenőrzött és hamis forrásokat tartalmaz. Az iskolákban feltétlen fontosnak tartom, hogy a pedagógusok olyan eszközök és informálódási oldalak birtokában legyenek melyek megbízhatóak és óva tudják inteni a fiatalokat a hamis forrásoktól. A modern társadalomban feltétlenül szükség van az intézmények nagyfokú nyitottságára. Olyan programokra és tevékenységekre van szükség melyek pozitív irányba képesek átalakítani a tanulók magukhoz, egymáshoz és környezetükhöz való viszonyukat. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a pedagógusok és pedagógusjelöltek megfelelő szakképzésben és továbbképzésekben részesüljenek. Ebben az újszerű tanulási-tanítási folyamatban létfontosságú elem, hogy a tanulók ne csupán tanítani akarják a diákokat, hanem meg is akarják ismerni őket. Tapasztalatok és kutatások bizonyítják, hogy sokkal eredményesebb a tudás elsajátításának folyamata, ha kész tudás helyett inkább rávezető módszereket alkalmazunk és megteremtjük azokat a feltételeket, amelyek őket segítik. Ezáltal motivációhoz tudjuk juttatni a gyerekeket és elérjük a már korábban említett célt, miszerint „a gyermek önmaga állítja össze saját maga személyiségét”. Már nincs a zárt, tudás megszerzésének több évszázadra visszanyúló illúziója. A digitális pedagógiai térben új tudásra van szükség, melynek szeretete a projektpedagógia segítségével tud megfelelő módon kialakulni. (Nádasdi 2003) A jelen kor gyermeke számára elengedhetetlen, hogy már kisiskolás korban kellő ismeret birtokában legyenek a tanulók a globalizált világról és annak jellemzőiről. Ahhoz, hogy aktív résztvevői és közreműködői legyenek ennek a világnak ehhez számos kommunikációs formát és készséget kell elsajátítaniuk. A megfelelő eredmények érdekében szükség van arra, hogy eltérő módon gondolkodó emberekkel és különböző nézetekkel találkozzanak, melyhez intézményi, pedagógusi, szülői és persze tanulói nyitottság és együttműködés szükséges. A kommunikációs kvalitás mellett lényeges elem a konfliktuskezelési készség, döntéshozási készség, kritikai gondolkodás és természetesen az egyre gyorsabb és eredményesebb problémamegoldó készség fejlesztése és elérése. Azért is tartom lényegesen fontosnak ezeket megemlíteni és kiemelni, ugyanis napjainkban növekszik az igény a megbízhatóságra, a minőségi gondolkodásra és az ezek fejében megoldott és megoldandó problémákra.

Napjaink egyik központi kérdése és témája, az nem más, mint a társadalmi, felekezeti és nyelvi sokszínűség. A 21. században ezek a kérdések és problémák egyre színesebb skálán mozognak. Annak érdekében, hogy lokális és globális szinten is tájékozott, elkötelezett, felelős és reagálni kész világpolgárokat tudjunk nevelni, szükség van számos programra és újításra. Tapasztalatok alapján, sajnos az iskolákban lényegesen kevés problémával foglalkoznak a diákok, és azokkal is, csak helyi, lokális szinten.

A globális felelősségvállalásra nevelés azonban lehetőséget kínál a fiataloknak arra is, hogy a plenáris, és nemzetközi problémákat helyezték előtérbe, és megtanuljanak ezekkel együtt élni, ezeket kezelni. Ahhoz, hogy felelős és elfogadó felnőtteket tudjunk nevelni, elsősorban olyan készségekre van szükség, melyek lehetővé teszik ennek megfelelő és teljeskörű kezelését. Annak érdekében tehát, hogy a társadalomban megfelelően el tudjunk helyezkedni törődésre, empátiára, valamint egymás tiszteletére van szükség mind mások, mind a környezet vonatkozásában. (Doba 2018)

A digitális pedagógiai térben, a technikai fejlődéssel sajnos jelenleg nem képes lépést tartani a hazai oktatási rendszer, ezért sokan úgy vélik, hogy a globalizáció közvetlen és közvetett fenyegetést jelent a hagyományok és kulturális értékek életben maradására. A mediatiszt kommunikáció növekedésének eredményeképp a közösségi kapcsolatok és az azzal járó értékeket egyre inkább egy sajátos énközpontú hálózat táplálja. A kommunikációs viszonyai miatt behálózott ember egyre közelebbi kapcsolatba fog kerülni azzal a társadalmi viszonyrendszerrel, amely befogadja őt. Emiatt sokan úgy vélik, hogy elértéktelenednek az emberi kapcsolatok. Azonban ez egyáltalán nincs így. Ezek az eszközök, és megújuló kommunikációs formák egyáltalán nem az egyén érzelmét határozzák meg és nem befolyásolják az érzelmeiket sem. Csupán egy új kommunikációs forma, melynek keretei ugyanúgy megőrzik a társadalmi kommunikációk eredeti funkcióját. „A társadalmi struktúra ezáltal éppoly közvetlenül jelenik meg az egyén döntésének szintjén, mint a hagyományos közösségekben.” (Szécsi 2016: 32) Ahogy azt már megszokhattuk a személyközi közvetlen társadalmi kapcsolatok esetében megjelenik a társadalmi tőkeként érvényesülő cselekvési erő. Azonban ezt a jelenséget ugyanúgy magában foglalja a napjainkban egyre ismertebb és jellegzetesebb hálózati társadalom is. Tekintsük át a korábban jellemző közösségépítő folyamatokat. Ebben az időben már nem érvényesülnek az olyan lokális kapcsolatokat meghatározó kötelékek, mint például az egyéni elnyomás a közösség érdekében. Ezzel szemben az új hálózati kapcsolatok alapjául az egyén érdekei szolgálnak. Napjaink közössége a korábbival szemben már nem a személyközi kapcsolatokat tartja a legfontosabb tényezőnek, hanem az egyén individualista mivoltját helyezi az informális kapcsolatok élére.

Sokan nagyon negatívan reagálnak ezekre a változásokra. Ez mindössze abból adódik, hogy ez egy újdonság, amiben még nem éltek és nem tapasztalták meg ezek előnyeit. Az elektronikusan kommunikáló ember azonban sokkal több lehetőséghez jut és sokkal több szerepben próbálhatja ki magát a sokszínű kommunikációnak köszönhetően. Természetesen ez a jelenség maga után vonja, hogy a közösségről és kommunikációról alkotott fogalmaink sokkal

összetettebbé válnak. Ezek az új fogalmak az eddigieknél sokkal komplexebb dimenziókat tárnak fel a gondolkodásunkban.

Ezeknek hála azonban, hogy az eddigieknél sokkal komplexebb és tudatosabb lesz a kommunikációs folyamat, ennek következményében pedig nyitottabbá válnak társadalmi szerepvállalásaink. Az eddigi standard kommunikációs formáink nem tették lehetővé a globális és lokális egyidejű közösség és egyénformáló szerepét. Ezzel szemben manapság ezek egymást átfedve és kiegészítve vannak jelen. Ennek köszönhetően folyamatosan nő a globális iránti fogékonyságunk, nyitottabban és tudatosabban tudunk alkalmazkodni a lokálishoz is. „Azaz a kulturális, nemzeti, társadalmi határokon átívelő globális kommunikáció során nyert információk tükrében élesebben rajzolódnak ki előttünk a lokális ismérvei, mint valaha.” (Szécsi 2016: 34) A lokális tudatosabbá válása és megerősödése, valamint az átszőtt és jellegzetes globális hálózottság egyaránt az új kommunikációs technológiák megjelenésének és felerősödésének köszönhető.

„A rádiózó, televíziót néző, internetező, mobiltelefonozó, azaz a szűkebb és tágabb virtuális közösségével állandó kommunikatív kapcsolatban lévő ember így egyre inkább olyan hálózati társadalom tagjaként kezd gondolkodni, cselekedni, kommunikálni, amelynek léte elválaszthatatlanul kötődik az újonnan megjelenő kommunikációs térhez.” (Szécsi 2016: 34) Napjaink újszerű kultúrájában számtalan újdonság és változás figyelhető meg. Az egyik ilyen változás, ami talán a legszembeütőbb, az nem más, mint az egyre jobban összeolvadó gyermeki és felnőtt viszony. Elsősorban fontos kiemelni Dr. Szécsi Gábor tanulmányai alapján, hogy az írásbeliség kultúrájával szemben napjainkban a fogalmi összetartások és ezek megértésének világát éljük. A virtuális világban a globális és helyi kommunikációs szokások közötti határok egyre inkább kezdenek elmosódni és összeolvadni. Ennek e jelenségnek köszönhetően pedig megnyílnak a határok az átláthatatlannak és járhatatlannak gondolt dolgokról. „Ezek a határnyitások egymást erősítő, sőt bizonyos értelemben egymást feltételező folyamatok, amelyek együttesen járulnak hozzá a hálózati társadalom tagjaként kommunikáló ember összetett identitásának kialakulásához.” (Szécsi 2016: 35) Ezt az identitást az befolyásolja, hogy az adott közösség milyen befolyást gyakorol a társadalmi életre és milyen hatást gyakorlunk mi emberek egymásra.

Több helyen és platformon olvashatunk arról, hogy az új médiumok által sokkal összetettebb társadalmi és közösségi életforma nyílik meg előttünk. Vajon ez tényleg így van? Az említett elektronikus médiumok valóban azt eredményezik, hogy fogalmi világunk sokkal összetettebbé válik. Hogyan? Mivel a média és az elektronikus világ is egy új tér és új kommunikációs forma, ezért maga is egy új közösséget teremt és formál, amely valóban

összetettebb, mint a korábbiak. Napjainkban alig találkozunk olyan egyénnel, akik nem részei az internetes világnak, illetve akik nem használnak valamilyen új információs technikát/technológiát. Ez azt eredményezi, hogy generációnk és napjaink generációi előtt megnyílnak a globális terek a kommunikáció tekintetében is.

A globalitás végkifejlete pedig nem más, mint hogy nemzetközi, kulturális és etikai határokat tudunk átívelni virtuálisan az új kommunikációs standardnak köszönhetően. Több fiatal panaszkodik, hogy nem tud beilleszkedni mert esetleg kevésbé szociális, mint vele egykorú társai. Sokak emiatt is a felerősödő médiahasználatot okolják és tartják felelősnek. Ez azonban egyáltalán nincs így. Az internet és az ott szerveződő csoportok és helyi közösségek megtalálásában is segít a média. Ennek segítségével rá tud keresni és böngészni tud olyan információk között, melyek a saját érdeklődésüket és belső normáikat tükrözik. „Sokkal hasznosabb lenne, ha a fiatalok inkább közösségi programokon vennének részt és ott ismerkednének meg külföldi, esetleg messzebb élő társaikkal...” - hallhatjuk ezt és az ehhez hasonló gondolatokat számos szüleim korú embertől. Természetesen nem is szeretnék ezzel vitatkozni, ez így van. Azonban felmerül bennünk a kérdés, hogy ezekről a programokról, eseményekről honnan tudunk elsősorban informálódni? A válasz erre is az internet. Sok esemény már csak úgy közelíthető meg, ha a részt venni kívánók regisztrálnak előtte a programra az interneten. Ezek a folyamatok pedig akképp határozzák meg és erősítik a lokális közösségek mivoltját és identitását, hogy a globális kommunikáció során szerzett információkat és tapasztalatokat határozzák meg a lokális terek működését és folyamatát. Akár globális akár lokális közösségről beszélünk, egyértelmű, hogy a benne lévő egyének egyre kevésbé követik a felnőttek számára ismert és elfogadott társadalmi normákat. Az egyre szélesedő kommunikációs tevékenység révén a fiatalok olyan értékrendeket, életmódokat és közösségi tereket ismernek meg, melyek eddig az elzártság miatt nem voltak elérhetők. (Szécsi 2016)

Ezért is találkozunk azzal, hogy a felnőttek többsége ostobaságnak tartja a mai trendeket, pedig csak arról van szó, hogy előttük még nem nyílt meg a nézőpontjának megfelelő életmód, érték, vallás és közösség kipróbálásának lehetősége, helyette egy mindenki által elfogadottat kellett követni. Ezek a lehetőségek és közösségi szintek tehát egy összetettebb gondolkodást és egy összetettebb egyéni identitást eredményez, amelynek következtében átalakul és felülíródik a korábbi társadalmi minta és alapvető gondolataink és ezáltal a társadalmi csoportokat is alapjában átalakítja. „A globális és lokális közösségi szintek kialakulása ily módon vezet el egy új típusú lokalitás megszületéséhez.” (Szécsi 2016: 38) Vajon napjaink társadalmi hálózatában melynek központi mozgatója a média, hogyan és miképp alakul énképünk, önmagunkról alkotott gondolataink? Önmagunk észlelése és

énképünk kialakulása abból ered, hogy a körülöttünk élő egyének hogyan észlelnek és látnak minket. Abból, hogy a másik mit gondol és hogyan vélekedik róluk, azáltal ítéljük meg saját magunkat. Tehát az történik, hogy saját megítélésünk sok esetben egy külsős szemlélődő nézőpontjából fakad és neki köszönhető. (Meyrovitz 2005) Gondoljuk csak át, hogy kik vannak ránk a legnagyobb hatással.

Vajon hatással vannak e ránk azok, akik esetleg tőlünk több ezer kilométerre laknak és azt sem tudják, hogy létezőnk e vagy sem. Természetesen igen. Sőt. Azok az emberek, akik egy a miénktől eltérő társadalmi berendezkedés tagjai mindig érdekesebbnek tűnnek számunkra, mint a velünk egy kultúrában élők. Kisgyermekkorban ennek még nagyobb jelentősége van. Minek öltözik a gyerek farsangon? Milyen tolltartót és iskolai felszereléseket választ? Kihez hasonlóan szeretne öltözködni? „Tehát azt láthatjuk, hogy a globális médiatérben immár más helyeken lévő, más közösségekben élő emberek is szolgálhatnak „éntükörként”. (Szécsi 2016: 38-39) Szécsi professzor úr gondolatait idézném gondolataim lezárásához és összefoglalásához. Mint már korábban említettem lehetőségünk nyílik kiválasztani és eldönteni, hogy mely lokális közösségek tagjai szeretnénk lenni, hova szeretnénk tartozni. Ennek a privilégiumnak a tagjai sokkal inkább sajátjuknak fogják érezni az adott közösséget, mintha egy konvencionális kötődés által alakult csoport tagjaiként kellene élnünk. Ezen új csoport tagjainak a viselkedése teljes mértékben befolyásolja és hatást gyakorol társadalmi identitásunkra. Ezt az eredményezi, hogy az önállóan választott csoportok sokkal tudatosabban működnek.

4.

A környezeti nevelés helye a mindennapi pedagógiai gyakorlatban – empirikus kutatás

„Ha mi tettük tönkre a természetet, mi tudjuk és nekünk is kell rendbe hozni azt. Semmi nem lehet ennél fontosabb”
Dalai Láma

A környezeti neveléssel kapcsolatos interdiszciplináris kutatások arra világítanak rá, hogy azok az emberek folytatnak környezettudatos életvitelt, akik tudatában vannak a legfontosabb környezeti fogalmaknak, és ezek ismeretében ismernek fel bizonyos összefüggéseket. (pl. Dewey 1976; Kilpatrick 1918) Az elméleti tudás mellett ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk azokról a mindennapi gyakorlatunkat meghatározó környezetvédelmi problémákról sem, melyek megoldási módjait legalább annyira fontos megismerni, mint az alapjukat jelentő teóriákat. Ezeknek az ismereteknek az elsajátításában az intézményes nevelés mellett jelentős szerepet kap a társadalmi környezet is. Azaz az emberek környezeti magatartása nem kizárólag az intézményes neveléstől függ. Az új generációk mindennapi tanulási folyamataiban egyre nagyobb szerepet kap a digitális kultúra teremtette nyitott művelődési tér. Ezért is fontos tény, hogy egyre több olyan online forrással, portállal találkozunk, amelyek környezettudatos magatartásra és annak betartására ösztönzik az új nemzedékek tagjait.

A nyitott művelődési térben megvalósuló ismeretsajátítási folyamatok sajátos megvilágításba helyezik azt a Varga Attila által hangsúlyozott tény, hogy minden típusú „nevelés szükségképpen környezeti nevelés is, mivel átülteti a felnövekvő generációkba azt a viszonyulásmódot, ahogy az adott kultúra bánik a környezetével.” (Varga 2004: 7) Mindez azt a következtetést sugallja számunkra, hogy a környezeti nevelés a változó kulturális közeg ellenére is a pedagógiai gyakorlat lényegi elemének tekinthető. Voltaképpen egyidős az emberi közösségek kialakulásával. A korai emberek még spontán neveltek a környezeti igények figyelembevételével. Fontos megemlíteni, hogy kultúrától, földrajzi fekvéstől és népcsoportoktól függetlenül folyik nevelés.

Varga Attila arról is írt, hogy a tervszerű környezeti nevelés minden bizonnyal akkor alakult ki (huszadik század második fele), mikor az emberek felismerték a környezeti nevelés aspektusait, és ezeket tudatosan alkalmazták. Ebben az időben már nem csupán a kultúra része volt ez, hanem a nevelők átgondolt és tudatos módszereiről beszélhetünk. Annak érdekében pedig, hogy ez működjön, környezetünk megismerése az elsődleges feladat.

A 20. század utolsó negyedére megjelentek olyan környezeti problémák (környezetünk fokozódó szennyezése, természeti erőforrásaink kihasználása stb...), melyek egyre inkább indokolttá tették a környezeti nevelés szélesebb körű megjelenését.

Pedagógiai szempontból fontosnak tartom, hogy a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés kellő súllyal jelenjen meg az iskolai tantárgyi struktúrában is. Ezért is lényeges megemlíteni ezen a ponton azokat a környezeti kompetenciákat, amelyek már megjelennek a 2012-es kerettantervben is. (A tankönyveket napjainkban ez alapján állítják össze). A NAT a köznevelés által elérendő feladatnak tartja, hogy a tanulók a változatos kultúrát és élővilágot őrizzék és értéknek tekintsék. Ennek eredményeképp a 12 fejlesztési terület között immár helyet kap a környezettudatosság, fenntarthatóság is. Ezek a fejlesztési területek a pedagógia egészében és a tantárgyak többségében is megjelennek. Mindezek alapján úgy gondolom, hogy indokolt és szükséges lehet létrehozni egy mesterképzést, melynek a neve lehetne a „Környezeti nevelés és fenntartható fejlődés”. Kérdés, hogy a pedagógustársadalom nyitott-e a problémák és azok megoldásának közvetítésére. Ennek jegyében kiemelkedő jelentőségűnek tartanám egy olyan képzési program megjelenését a pedagógusképzésben, amely a jövő pedagógusainak probléma iránti nyitottságát, valamint az új metodikák iránti fogékonyságát bővíti.

Dolgozatomban a továbbiakban ezt a kérdéskört szeretném bemutatni pedagógusok szemszögéből is, akik napjaikat oktatással töltik, és szemtől szembe találkoznak az általam felvetett kérdéskörrel. Egy pályakezdő pedagógussal és egy évtizedek óta pályán lévő pedagógussal beszélgettem. Azt gondolom, hogy úgy kaphatunk megfelelő képet a témáról, ha különböző korosztályoknál érdeklődünk.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a kérdezett pedagógusok az Y és X generáció szülöttei. Az egyik pedagógus egy 30 éves hölgy, Zs. aki első diplomáját 2019-ben szerezte tanító szakon a Kaposvári Egyetemen, azóta pedig Győrben tanít. Emellett levelező szakon végzi a gyógypedagógiai képzést a Széchenyi Egyetemen. A másik kérdezett pedagógus J., aki idén tölti 57. életévét. Első diplomáját a 2001-ben szerezte Szombathelyen a Berzsenyi Dániel Főiskolán testnevelés-népművelés szakon. Azóta pedig számos továbbképzést végzett, emellett elvégezte a földrajz szakot is. A népzene és -tánc tanítása mellett Keszthelyen tanít a Csány Szendrey Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben.

Mélyinterjúim kérdései a fenntarthatóságra nevelés köré összpontosultak. Ennek nevelésfilozófiája sosem volt még aktuálisabb, mint ma, ezért artikulálom a problémát a kérdezett pedagógusok szemszögéből. A vizsgálat során számos kérdést tettem fel, melyekre minden esetben kifejtett és megindokolt választ vártam.

Fejezetem azonban csak a relevánsabb és fontosabb kérdéseket, illetve válaszokat tartalmazza. A kérdezett személyek válaszaiból számomra levonható, hogy korosztálytól függetlenül találkoztak és foglalkoztak fenntarthatóság és környezeti nevelés témakörével. A következőkben a releváns kérdéseket és válaszokat fogom ismertetni.

1. Mit gondol arról, hogy a tanárként eltöltött idejében, az Ön által tartott órákon részt vett diákok tudták-e mit jelent a környezettudatosság, hallottak-e róla?

Zs.: Igen. Azt mondhatom, hogy az általam tanított diákok többsége már hallott a környezettudatosságról, és többségük otthon is végez ehhez köthető tevékenységeket. Szelektív szemetesbe gyűjtik a szemetet azok a gyerekek, akik tömbházban laknak, hiszen a lakóövezetben minden esetben megtalálhatók ezek a kukák. A családi házban élők a kertnek köszönhetően gyakran komposztálnak és alakítanak ki otthon szelektív gyűjtőket, illetve locsolnak esővízzel. Néhány mindennapos cselekvés is mutatja ezt. Sokan műanyag fólia helyett szalvétába vagy papírba csomagolt tizórait hoznak magukkal, illetve nem műanyag flakonba hoznak üdítőt, hanem van egy saját kulacsuk, amelyet napról napra újra töltenek és hoznak magukkal.

J.: Igen, határozottan azt gondolom, hogy hallottak a témáról. Környékünkön rengeteg lehetőség van a kirándulásra és a szabadtéri programokra a város földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően, tehát a lehetőség adott, hogy minél többet tapasztaljanak a gyerekek. Az általam tanított gyerekek mindegyike sokat mesélt arról, hogy óvodás korukban ott is sokat jártak sétálni, és rengeteg időt töltöttek az udvari játszótéren. A picik esetében a szülők az elsőszerű forrás, ahonnan információt kapnak, és a szülőkön múlik, hogy milyen környezettudatos tevékenységet hajtanak végre. Nálunk ez legtöbbször a közlekedésből figyelhető meg, ugyanis nagyon sportos osztályunk van, akik többsége mellőzi az autóval történő iskolába utazást. Sok gyerek nem műanyag és nylon fóliába hozza az uzsonnát, hanem papírba csomagolja be otthon, és esetleg vászonzsákot hoz magával és ebben tárolja.

Bolygónk és környezetünk jövője a gyerekeken múlik, tehát a szülők otthoni felelőssége, hogy segítséget adjanak és irányt mutassanak nekik.

Kétségtől, már a gyermekkorban kezdetét veszi a környezettudatos felnőtté válás, ezért feltétlenül fontos már kicsi korban elkezdeni az ezzel kapcsolatos edukációt és nevelést. Az általam feltett kérdésre is olyan válaszok érkeztek, melyek arra engednek következtetni, hogy még nincs minden veszve, ugyanis a szülők a gyakorlatban is alkalmaznak néhány eszközt, mely a gyerekek neveléséhez nagy mértékben hozzájárul.

2. Milyen módokon kaptak információt róla, milyen módon sajátították el?

Zs.: *Etika óra keretein belül gyakori témának számít nálunk a környezettudatosság témaköre. Pedagógiai tekintetben különösen fontos, hogy alkalmunk nyíljon erről beszélni. Mindezek mellett, kicsit nagyobb körökben is foglalkozunk a témával. Az iskola több alkalommal is szervezett témahetet a fenntarthatóság jegyében, valamint a Föld napja alkalmából a gyermekek nekik szervezett előadásokon tudtak részt venni. Az előadások után pedig osztályszintű Ki mit tud? -ot rendeztünk, hogy még jobban elmélyüljenek a gondolatok és kérdések. A gyerekeknek pedig több gyakorlati feladatot volt lehetőségük kipróbálni. Az iskolai szelektív szemetesek megjelenése lehetőséget biztosít, hogy a szelektív hulladékgyűjtés „szabályait” elméleti háttér nélkül is elsajátítsák a kukákon kihelyezett képek segítségével. Az intézmény pedig papírgyűjtés szervezésével járul hozzá a környezettudatosság és az újrahasznosítás tudatosításához. Az ilyen programok után mindig megbeszéljük a gyerekekkel, hogy otthon mit csinálnának, és mit gondolnak az aktuális iskolai programról/programokról.*

J.: *Az általam tanított tárgy sajátosságából adódóan nagyon sokat beszélünk a témáról, az órák keretein belül, és azon kívül is, ráadásul több tantárgy esetében megfigyelhető, hogy önálló kompetenciaterületként is megjelenik a környezettudatosság. Az osztállyal gyakran szervezünk hétvégi kirándulásokat, melyeken rendszerint a szülők is részt vesznek. Amennyiben az idő is engedi, a sütögetés és bográcsolás sem maradhat el. Ezek során igyekszünk tudatt alatt is fejleszteni a környezettudatos cselekedetek fontosságát, például használjuk a téren kihelyezett szelektív szemeteseket, otthonról hozunk tányért, a műanyag poharakat pedig mindig zsákba szedjük, és ennek megfelelően a szemetesbe dobjuk. Épp a beszélgetés napján néztük meg Attenbourogh-nak az új filmjét, mely erről a témáról szól. Pozitív csalódás volt, hogy a gyerekek nem rajzolgattak és rosszalkodtak, hanem figyelmesen nézték a filmet, és érdeklődő tekintetekkel találkoztam, utána pedig még sokáig hallottam erről beszélni a gyerekeket. Az oktatás során mindig a mindennapok eseményeiből indulunk ki. Sajnos napjainkban egyre gyakoribbak a témát érintő történések, így bármilyen hírre tudunk azonnal reagálni az órákon.*

A gyermekek nevelésének folyamata igen összetett. Sok hiteles példa és forrás, sok beszélgetés, illetve a közös élmények nagy mértékben befolyásolják, hogy milyen felnőtté válnak a gyerekek. A pedagógiai gyakorlatban is minél többet kell beszélni erről. Nagyon alkalmas lehet erre az etika vagy az osztályfőnöki óra. Az esetek mindegyikében az ismeretet közlő tényező az intézmény, ahol a nemzetközi napok (pl. Föld napja, Madarak és fák napja stb.) keretein belül különböző témaheteket és rendezvényeket tartottak, ahol a gyerekek évről évre közelebb tudnak kerülni a fenntarthatósághoz és a környezettudatos életmódhoz.

Ezen felül a fiatal pedagógus a témahetek mellett etika órán tartja nagyon fontosnak, hogy beszéljenek ezekről az életbevágó dolgokról. J. válaszából egyértelművé vált számomra, hogy jelenleg földrajz oktatásával is foglalkozik, melyen külön hangsúlyt fektetnek a környezetvédelemre. Ezen kívül pozitívumnak tartja, hogy a tantárgyban már önálló kompetenciaterületként is megjelenik a környezetvédelem. Örömmel olvastam, hogy a mindennapok problémáival is foglalkoznak az órák során, legyen szó lokális, vagy éppen globális területről. Az elméleti oktatás mellett, úgy érzem, picit háttérbe szorulnak a cselekedetek és a gyakorlatorientált módszerek.

3. Mit gondol az Ön által megismert módszerekről? Melyeket tart hasznosnak, illetve haszontalannak?

Zs.: Mindenképp hasznosnak tartom azt, hogy a gyerekek tapasztalás útján kerüljenek kapcsolatba egyes témakörökkel. Ezt azért is vélem kiemelten fontosnak, mert napjainkban elsősorban az elméleti tudományok dominálnak. A napi gyakorlatban alkalmazott frontális oktatás mellett sokszor előkerül a csoportmunka, mely sokkal hatékonyabb ahhoz, hogy a tanulók eredményesen tudjanak dolgozni. Ehhez arra van szükség, hogy mindenkinek legyen egy saját szerepe, és utána közösen dolgozzák fel a kijelölt anyagot. Kutatómunkát is szoktam végeztetni a gyerekekkel. Ezekre sajnos kevesebb idő jut, mint amennyire szükség lenne, ezért is tapasztalható, hogy nagy lelkesedés kíséri a kutatási folyamatokat. Miután végeztek, utána pedig bemutatják egymásnak. Ez mindig nagy örömmel zajlik, és nem is gondolnak arra, hogy milyen sokat tanulnak ezáltal egymástól.

J.: Minden módszert hasznosnak tartok, ami cselekvésre készíteti a tanulókat. Sajnos a mostani pedagógiai módszerek nem ezt a tendenciát mutatják. Évekig készítettünk ilyen témájú filmeket projektmunkában.

Ez az esetek többségében nagy feladatnak bizonyult, de az eredmények mindig magukért beszéltek. Csináltunk az osztállyal tace-paós tüntetést, amit a Greenpace ihletett. A Föld napja alkalmából készítettünk kisfilmet is, mely mindig nagy sikernek örvendett iskolai körökben. A Föld napja és egyéb jeles napok alkalmából verseket dolgoztunk fel, dalokat játszottunk el. Mivel az oktatás fontos részét képezi a csoport- és páros munka megjelenése, ezért ilyen módon is szoktunk jelentősebb anyagokat feldolgozni. A nyomatékosítás végett összehasonlításokat is készítettünk. Ez alatt azt értem, hogy rajzos módszerekkel készítettünk „szomorú” és „boldog” Földet, illetve Földgömböt is készítettünk újrahasznosított anyagokból kreatív módszerekkel.

A harmadik pont arra kérdezett rá, hogy a pedagógus az általuk ismert és esetleg alkalmazott módszerek közül mit tartottak hasznosnak, illetve volt-e olyan módszer, amely szóba került, de haszontalannak tartották. A két pedagógus egyértelműen azt gondolja és vallja, hogy tapasztalás útján szerezzenek információkat, és cselekedetekre készítse őket az adott módszer. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy kortól és generációtól függetlenül a cselekvés útján történő ismeretelsajátítást tartják fontosnak, és mindketten kérvélik az ilyen projekteket és feladatokat napjaink oktatási rendszerében. Véleményem is egyezik ezzel, hiszen valóban kevés módszer van, amit alkalmazunk. Ugyan töménytelen módszer áll rendelkezésünkre a témában, viszont nincsenek benne pedagógiai kultúránkban, ezért nem is használjuk ezeket. Mindkét válaszadó esetében megjelenik a projekt munka, melyeket a nemzeti ünnepek kapcsán hajtottak végre, illetve a témához illő versek és olvasmányok feldolgozásában próbáltak kapcsolódni a jeles napok témájához. A gyerekeknek pedig volt lehetőségük egymás előtt bemutatni a saját kutatásaikat és projektjeiket. Ezt külön fontosnak tartom, hiszen a gyermek sok esetben sokkal jobban elfogadja a kritikát és az információkat kortársaitól, mint a pedagógusoktól.

4. Ön kapott-e megfelelő alapot/alapokat a környezettudatos magatartás formálásához a felsőoktatási tanulmányai során?

Zs.: *Nem. Ezt kicsit szomorúnak tartom, hogy ennyire egyértelműen ki tudom jelenteni, hogy nem volt részünk megfelelő képzésben a téma kapcsán. Talán a rossz példa miatt is tudom azt mondani, hogy szükségét érzem a felsőoktatási képzésben ennek, hiszen valóban napjaink létfontosságú kérdésköréről beszélünk.*

J.: *Nem kaptam. Abban az időben, mikor én tanultam, talán még nem volt ennyire fontos és sürgető a kérdés, mint most.*

Ettől függetlenül – látva a mai helyzetet – hasznos lett volna, ha valamilyen módon és mennyiségben kellő tananyagot tudtunk volna elsajátítani, melyet a mai generációknak is gond és külön tanulmány nélkül át tudunk adni.

A két pedagógus válaszából, már az első mondatban világosan kiderül, hogy nem kaptak megfelelő környezettudatos témakörű oktatást felsőoktatási tanulmányaik során. Ez abból ered, hogy az éppen akkor nagyobb problémának látszókkal foglalkoztak, és azon kívül minden más háttérbe szorult. Ebből is látszik, hogy a jövőben történő változásokat sok esetben figyelmen kívül hagyjuk, és ennek később fogjuk látni és tapasztalni a negatív hatásait.

Egyértelmű számomra, hogy a korábbi generációk oktatásának hibáiból tanulva és kiindulva szükség van arra, hogy a pedagógusképzés biztosítson lehetőséget a környezettudatos nevelés elsajátítására.

5. Mit gondol, hogyan lehetne a gyerekek környezetét olyanná tenni, hogy megismerkedjenek, megismerkedhessenek a környezettudatossággal és annak fontosságával?

Zs.: Úgy gondolom, hogy iskolai szinten erre nagyon kevés lehetőség van. Véleményem szerint ez elsősorban az új Nemzeti Alaptantervnek köszönhető. Szomorúnak tartom, hogy a környezetismeret tantárgy először 3. osztályban jelenik meg. Ez azt jelenti, hogy a gyermekek először 9 éves korukban találkoznak ezzel iskolai kereteken belül. Ennek ellenére ki lehet alakítani szelektív hulladékgyűjtőket a folyosókon. Természetesen nem konténerekre gondolok, hanem kisebb szemetesek kihelyezésére, illetve az iskolák felszerelhetnének energiatakarékos izzókat is, ám azt gondolom, hogy érdeklődés szempontjából maximum az idősebb (6. osztálytól kezdve) korosztályt érdekelhetné, a kisebbek még nem feltétlenül értik, hogy miért jó, azon kívül, hogy a pedagógusok elmondják nekik.

J.: Manapság sokat beszélünk arról, hogy a gyerekek nagyon sok „magolós” anyagot kapnak, ami a magas óraszám miatt sok esetben ellehetetleníti a mindennapjaikat. Sokat mondjuk a szülői értekezleteken is, hogy iskola után fontos lenne, ha a gyerek ki tudna menni játszani, és időt töltene a szabadban, esetleg a szülőkkel közösen mennének esténként sétálni. Nos igen, ezt így is kellene, csak sajnos a délutánok és a hétvégék nagy része elmegy a tanulásra és a különórákkal, ami után a szülők örülnek, ha a gyerek ágyba kerül. Ezeknek a tanmeneti csökkentése, és az óraszám növelése adott tantárgyakból valamelyest segíteni tudna a helyzeten. Sokszor már úgy érzem, hogy a gyerekeknek a szabadidő hiánya miatt kedvük sincs olyan új dolgokkal megismerkedni, amelyek valóban fontosak és érdekesek lennének számukra. Mindemellett erősíteni kellene a tanári szabadságot, illetve a különböző projektek és munkák anyagi támogatása sokat segítené ezen. A hosszútávú gondolkodás a közéletben gyakrabban kellene, hogy megjelenjen, és ezek erősítését is hasznos lépésnek tartanám. A közélet mellett hangsúlyt kellene fordítani az iskolai és családi színtereken is ennek erősítésére.

Szerencsére egyre gyakrabban figyelhetjük meg, hogy sokan döntenek a környezettudatos életmód mellett. Az ökológiai lábnyomunk vizsgálata és csökkentése, a szelektív szemetgyűjtők használata stb. kezdi átszőni mindennapjainkat. A megfigyelhető szélsőséges időjárás, melyet a globális felmelegedés okoz, évek óta tapasztalható jelenség.

A változások, melyek szerves részei mindennapjainknak, a jövő generációira is kétségkívül nagy hatást gyakorolnak majd. Ezért is fontos felfognunk: ez közös felelősségünk, tennünk kell a fenntartható jövőért. Az elhatározás és az elméleti tudásbővítés mellett egyéni és társadalmi szinten is változásokat kell előidézni. Környezetünk és bolygónk védelme érdekében kötelességünk a fiatal generációkat környezettudatos életmódra nevelni, hiszen elsősorban ők alkotják jövőnk társadalmát. Az intézmények sajnos nem hozhatnak létre önálló tanterveket, melyeken keresztül könnyebben megismerhetik a gyerekek a környezettudatosságot. Mindemellett a pedagógusok és én is, elég késeinek tartjuk a harmadik osztályban történő környezetismeret tantárgy bevezetését. A tapasztalat azt mutatja, hogy a tantárgy óraszámának növelése terelhet minket a kívánt cél felé. Mivel ezek a tényezők sajnos nem a pedagógusoktól függenek, ezért rendszerszintű változások bevezetésére van lehetőség, legalábbis amennyire az idő ezt engedi. A tanulmányi kirándulások szervezése, szülők bevonása, közös osztálykirándulás szervezése a szülőkkel, osztálypénzből történő energiatakarékos izzók vásárlása esetleg járható utak lehetnek. A tanmenet megváltoztatása azonban számos pozitív következményt vonna maga után, mint a felszabaduló idő, melyeket a gyerekek szabadidős tevékenységre tudnának fordítani, ezzel is javítva ezt az egyre csökkenő állapotot.

6. Ön mit tart jónak és alkalmasnak, mire lehetne építeni akár egy egyetemi mesterszakot, ami alapul szolgálhatna a kellő információ megismeréséhez, ezzel is elősegítve a pedagógusok diákközpontú munkáját?

Zs.: Úgy vélem, először az alapképzés minőségén kéne változtatni ahhoz, hogy a hallgatók tovább akarjanak tanulni mesterszakon. Véleményem szerint az alapképzés minősége (pláne pedagógus szakokon) nem biztosít olyan mértékű oktatást, mely után a hallgatók szívesen vállalnák a mesterképzésben való részvételt.

Természettudományi mesterképzést el tudnék képzelni, mert a környezettudatosság témaköre napjainkban egyre fontosabbá válik, ennek megfelelő elsajátítására alapképzésen nincs lehetőség, ráadásul a tanulók egyre kevesebb időt töltenek a szabadban, ami magának a környezetnek a megismerését nehezíti meg. Így sokszor az egyetlen lehetőség környezetismeret órán adódik, hogy megismertessük velük ezeket a fontos dolgokat. Addig pedig, míg nincs lehetőség ilyen tanfolyamokat és kurzusokat tanulni, saját kútfőből kell megadnunk a gyerekeknek mindazt, amit tudunk, illetve gyakran hangsúlyozni a szülőknek a téma fontosságát, és felhívni figyelmüket arra, hogy a gyermekek jövője érdekében minél több kirándulást és kinti programot iktassanak be a mindennapokba.

J.: Engedni kéne a kreatívan gondolkodó tanárok és diákok kibontakozását. Hagyni kéne a kísérletezést, engedni akár azt is, hogy hibázzanak, ugyanis ennél többet kevés gyakorlat enged tanítani. Az interneten ma már rengeteg jó ötlet van, ezeket kéne az ezzel foglalkozó szakemberek számára hozzáférhetővé tenni. Fordítani őket, kinyomtatni, digitalizálni, majd csomagokban eljuttatni a tanárokhöz. Célzott továbbképzéseket tudok elképzelni az iskolákban. Anyagilag támogatni az új ötleteket kidolgozókat stb.

Öröm volt olvasni, hogy a lokális szintű megoldás is megjelenik J. válaszaiban. A Greenpace ihlette tüntetések lokális szintű reprodukálása is cselekvésre ösztönzi a diákokat. Számtalan esetben megjelenik a probléma, hogy a tudományok (jelen esetben a környezetvédelem és témaköre) szárazok és elméleti alapokra épülnek. Fontosnak érzem J. gondolatait, melyek saját személyes véleményemet is tükrözik.

J. utolsó kérdésre adott válasza megfelel John Dewey gondolatainak, aki nagyon hasonló szemszögből közelítette meg a problémát. Dolgozatom bevezető fejezetében megfogalmazott célom, miszerint reformpedagógiai törekvések tükrében szeretnék rávilágítani a környezettudatos magatartás és az erre történő nevelés jelentőségére. Utolsó, azaz lezáró fejezetemben felvettem a kérdést, hogy a pedagógustársadalom (generációtól függetlenül) nyitott-e a problémák és azok kezelésének közvetítésére. Arra a következtetésre jutottam, hogy a hipotézisemre a válasz: igen nyitott. A válaszokból ítélve bátran ki merem jelenteni, hogy a pedagógustársadalom kortól és korosztálytól függetlenül nyitott a problémák közvetítésére. A kapott válaszokból pedig levonható, hogy a pedagógusok elsősorban megreformálnák az oktatást, és olyan gyakorlatorientált intézkedéseket hajtanának végre, melynek következményeképp a hallgatók szívesen tanulnának tovább. Ezt követően pedig egy olyan képzés vagy szak létrehozását támogatnák, mely célzott segítséget nyújt a pedagógusok számára. Mindemellett a digitalizáció erősödése is fontos szempontnak számít, hiszen ennek segítségével sokkal korszerűbb és jobb dolgokat hozhatunk létre.

Összegzés

Dolgozatomban egyrészt azokra a nevelésfilozófiai alapokra kívántam rávilágítani, amelyek révén a kortárs reformpedagógiai irányzatok megfelelő elméleti és módszertani kereteket kínálnak a fenntarthatóságra nevelés mindennapi tanítási gyakorlatban való megjelenéséhez. Másrészt világossá kívántam tenni azt is, hogy a digitális kultúra teremtette új művelődési tér hogyan kínálhat kedvező közeget a környezettudatosságra való neveléshez. A fenntarthatóságra nevelés számos irányzata mutat rá ugyanis arra, hogy a 21. század társadalmi, gazdasági viszonyai közepette változásokra nyitott, módszertanában megújulni képes pedagógiára van szükség, amely komoly kihívás elé állítja a hagyományos iskolafelfogást, és az iskola társadalomban betöltött szerepének újragondolását, újraértékelését követeli meg. E megközelítések szerint az iskolai nevelésnek kulcsszerepe van abban, hogy cselekvőképessé, a fenntarthatósági kihívások megoldásáért tenni képes nemzedékeket tud-e nevelni. Kritikájuk szerint a hagyományos oktatási, nevelési rendszer jelenleg nem felel meg a fenntarthatóságra nevelés, a cselekvőképessé nevelés kívánalmainak, mert csupán ismereteket közvetít, és nem ad teret a tevékenységalapú, problémamegoldó, készségfejlesztő tanulási formáknak.

A fenntarthatóságra nevelés bemutatott kortárs irányzatai által megfogalmazott kritikák, célkitűzések és módszerek számos ponton kapcsolódnak Dewey átfogó neveléselméletéhez, aki szerint a hagyományos iskolák nem alkalmasak a modern és demokratikus társadalomnak megfelelő nevelésre. Megközelítése szerint a társadalmi változások olyan mértékűvé váltak, hogy az iskola csak úgy tudja a tanulókat felkészíteni a jövőre, ha az ismeretek „halmozása” helyett elsősorban képességeiket és gondolkodásmódjukat fejleszti, ami korunk nagyíramú társadalmi változásai és fenntarthatósági kihívásai közepette is releváns megközelítésnek tűnik.

A fentiek tanulságaként megfogalmazható, hogy ezek az irányzatok olyan pedagógiai modellre épülnek, melynek elméleti pillérei Dewey pragmatista nevelésfilozófiájában rejlenek. Dewey megközelítésében az iskola úgy járulhat hozzá a gyermekek, fiatalok individuális képességeinek, készségeinek, alkotókedvének kiteljesítéséhez, hogy a tanítás-tanulás folyamata minden mozzanatában érzékelteti számukra cselekedeteik lehetséges társadalmi következményeit és a közösségi kooperációk fontosságát. Ezek a Dewey víziójának megfelelően kis „társadalmi közösségekként” működő iskolák jelenthetik az alapjait annak, hogy a jövő nemzedékek felelősségtudata, életmódja, attitűdje és társadalomban való részvétele egy fenntarthatóbb társadalmi fejlődést tehessen lehetővé.

Dewey megközelítésében a nevelés a társadalmi fejlődés, megújulás elsődleges és leghatékonyabb eszköze, és kiemelt feladatának tekintette, hogy a társadalmat ráébressze az iskola feladatára, hogy az valóban be tudja tölteni e szerepét.

Dewey elmélete plasztikusan érzékelteti a nevelés és a társadalom immanens kapcsolatát, összefüggéseit – ami a 21. század kulturális, társadalmi és ökológiai kihívásainak perspektívájában kiemelt jelentőségű problematikává válik. A mai reformpedagógiai törekvésekben előszeretettel alkalmazott és megkerülhetetlen módszertani elveinek tekinthető problémaorientált, projektalapú, kooperatív tanulási módszereket úgyszintén Dewey nevelésfilozófiája alapozza meg. A nevelésfilozófia gyermekközpontú, az individuum kiteljesedését fókuszba helyező felfogásait és az értékorientált nevelésméleti irányzatokat egyetlen teoretikus mederbe terelő Dewey számára ugyanis az individuum fejlődése éppúgy központi nevelésfilozófiai kérdés, mint a társadalmi beágyazottság pedagógiai megalapozása.

A fenntarthatóságra nevelést célzó kortárs reformpedagógiai koncepciók tehát Dewey nevelésfilozófiája által inspirált módon válhatnak egységes elméletté, ami segítségül szolgálhat a nevelés céljainak, módszereinek, átfogó szemléletének és az iskola társadalomban betöltött szerepének újragondolásához. Így a Dewey által képviselt nevelésfilozófiai megközelítés ma különös pedagógiai relevanciára tesz szert.

A fenntarthatóság kihívásai mellett korunk másik meghatározó jelensége az új digitális technológiák megjelenése és nagyiramú fejlődése, ami további jelentős kihívások elé állítja az iskolai nevelést. Az információs, hálózati társadalom korában az új digitális technológiák megjelenése és nagyiramú fejlődése jelentősen átalakítja életünket, mely különösen igaz a gyermekek világára és kultúrájára, akik számára a digitális környezet egyre inkább egy természetes, megszokott közeget jelent. E folyamatban felértékelődik a nevelők felelőssége, hogy megfelelően tudják segíteni az új generációk tudatos eligazodását a média világában, hogy kritikus és felelős médiahasználókká válhassanak. Korunk másik, az információs technológia fejlődésével összefüggő, meghatározó jelensége a globalizáció, amely újfajta gazdasági, társadalmi, politikai és interperszonális kapcsolatokat, folyamatokat, és ezáltal gyors és jelentős változásokat idéz elő. A médiatudatos, a társadalmi, környezeti és kulturális problémák iránt érzékeny és felelős, cselekvőképes állampolgárok nevelése az iskolai nevelés kiemelt feladatává, és egyúttal a korábbi pedagógiai gyakorlat kihívásává válik, hiszen az összefüggések megértése, a kritikus gondolkodás, a kreatív problémamegoldás készségeinek megszerzése nem képzelhető el tevékenység- és problémaalapú, cselekvés- és élményközpontú, aktív részvételt igénylő pedagógiai módszerek nélkül, amely szétfeszíti a hagyományos kereteket.

További kihívást jelent, hogy az iskola nem tud lépést tartani az iskolán kívüli világ rohamos léptékű fejlődésével, így a diákok számára is egyre kevésbé érdekes és motiváló az iskolai munka.

John Dewey iskolafelfogása, átfogó szemlélete egy lehetséges utat mutathat arra, hogyan szabadítható ki az iskola elkülönült helyzetéből, hogy az a való életre felkészítő, a – virtuális és fizikai – közösségi életben eligazodást segítő és korunk kihívásaira megfelelően reagáló helyé válhasson. Az interaktív, tevékenységalapú, cselekvés- és tanulóközpontú módszerek gyökereit ugyanis, melyek mind a médiatudatosságot, mind fenntarthatóságra nevelést, mind a globális felelősségvállalást célzó nevelés elsődleges eszközeit, alapvető módszereit jelentik, Dewey átfogó nevelésfilozófiájában találhatjuk meg. Dewey nevelésfilozófiai elvei alapján az iskola kis társadalmi közösségként segítheti a fiatalok individuális képességeinek kibontakozását, egyúttal érzékeltetve tevékenységeik társadalmi összefüggéseit, a társadalomban való aktív, cselekvő és tudatos részvételre ösztönözve.

A fenntarthatóságra nevelés, a globális nevelés és médianevelés pedagógiai célkitűzései és módszerei Dewey nevelésfilozófiája által inspirált módon válhatnak egységes elméletté, segítségül szolgálva a nevelés céljainak, módszereinek, átfogó szemléletének, az iskola társadalomban betöltött szerepének és feladatának újragondolásához a 21. század kihívásai közepette. Nevelésfilozófiája e megközelítésben talán soha nem volt aktuálisabb, mint ma, korunk társadalmi, gazdasági és ökológiai kihívásainak perspektívájában, és talán segítségünkre lehet az e kihívásokra adott megfelelő pedagógiai válaszok megtalálásban is.

Felhasznált irodalom

- Bourdieu, Pierre 1986. „The Forms of Capital”. In: Richardson John. G. (szerk.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood. New York. 281-288
- Dewey, John 1899. *Lectures in the Philosophy of Education*. Southern Illinois University. USA.
- Dewey, John 1912. *Az iskola és társadalom* (ford.: Dr. Ozorai Frigyes). Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai). Budapest.
- Dewey, John 1916. *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan. New York.
- Dewey, John 1976. *A nevelés jellege és folyamata*. (ford.: Molnár Magda). Tankönyvkiadó. Budapest.
- Doba László 2018. *Fenntarthatóság és a 3-12 évesek fenntarthatóságra nevelése*. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar Szak módszertani Tanszék. Kaposvár.
- Falus Iván 2004. *Didaktika: Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Illich, Ivan 1970. *Deschooling Society*. Harper and Row. New York.
- M. Nádasdi Mária 2003. *Projektoktatás elmélete és gyakorlata*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- M. Nádasdi Mária 2003b. *A projektoktatás*. Gondolat Kiadói Kör-ELTE BTK Neveléstudományi Intézet. Budapest.
- Hegedűs Gábor – Szécsi Gábor – Mayer Ágnes - Zombori Béla 2002. *Projektpedagógia*. Kecskeméti Főiskola Tanárképző Főiskolai Kar. Kecskemét.
- Mayer, Richard 2002. *Promise of Educational Psychology: Teaching for Meaningful Learning*. Merrill. Washington.
- Meyrovitz, Joshua 2005. „The Rise of Glocality: New Senses of Place and Identity in the Global Village”. In: Nyíri Kristóf (szerk.) *A Sense of Place: The Global and the Local in Mobile Communication*. Passagen Verlag. Vienna. 23-25
- Nyíri Kristóf 2003. *Mobile Democracy: Essays on Society, Self and Politics*. Passagen Verlag. Vienna
- Ong, Walter J. 1982. *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. Methuen. Routledge. London and -New York.
- Réthy Endréné 2003. *Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul?* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Rheingold, Howard 1993. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. MIT Press. Cambridge.

Rheingold, Howard 2002. *Smarts Mobs*. Perseus. Cambridge.

Szécsi Gábor – Tóth I. János 2020. *Természet és felelősség. A környezeti etika és nevelés filozófiai alapjai*. Gondolat Kiadó. Budapest.

Szécsi Gábor 2013. *Közösségfogalom és nyelvi kommunikáció az információ korában*. Gondolat Kiadó. Budapest.

Szécsi Gábor 2016. *Média és társadalom az információ korában*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Szécsi Gábor 2020. *A történetekbe zárt elme - Adalékok a narrativitás filozófiájához*. Akadémiai Kiadó Zrt. Budapest.

Szemere Samu 1933. *Dewey neveléstana*. A „kisdenevelés” kiadója. Budapest.

Tagai Imre 1982. *John Dewey*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.

Tönnies, Ferdinand 1983. *Közösség és társadalom*. (ford.: Berényi Gábor). Gondolat Kiadó. Budapest.

Varga Attila 2004. A Magyarországi Ökoiskola Hálózat működése. In: Albert Judit – Varga Attila (szerk.) *Lépések az ökoiskola felé*. Országos Közoktatási Intézet. Budapest. 7

Varga Attila 2006. *Tanulás a fenntarthatóságért*. Országos Közoktatási Intézet. Budapest.

William, Kilpatrick 1918. *The Project Method*. Teachers College, Columbia University. New York.

Elektronikus és internetes forrás:

A 2012-es kerettanterv.

https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2012_nat (2022. október 23)

Európai Bizottság 2017. Vitaanyag a globalizáció előnyünkre fordításáról. Brüsszel.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0240&from=EN>
(2022. október 26)

Kézirat. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Budapest. p. 7, 10, 11.

<URL: <http://vargaattila.ofi.hu/dokumentumtar>> (2022. június 25.)

Varga Attila 2004. *A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai*. PhD-disszertáció:

<https://docplayer.hu/15982563-A-kornyezeti-neveles-pedagogiai-pszichologiai-alapjai.html>
(2022. szeptember 10.)

Mellékletek

Mélyinterjú (részlet):

Név: Buday Zsófia (Zs.)

Hol és mikor végezte felsőoktatási tanulmányát/tanulmányait?

2019. Kaposvári Egyetem

Hozzájárul-e ahhoz, hogy az Ön által leírtak, illetve az Ön adatai szerepeljenek a TDK dolgozatban, és a verseny körében nyilvánosságra kerüljenek?

Igen

1. Mit gondol arról, hogy a tanárként eltöltött idejében, az Ön által tartott órákon részt vett diákok tudták-e mit jelent a környezettudatosság, hallottak-e róla?

Igen. Azt mondhatom, hogy az általam tanított diákok többsége már hallott a környezettudatosságról, és többségük otthon is végez ehhez köthető tevékenységeket. Szelektív szemetesbe gyűjtik a szemetet azok a gyerekek, akik tömbházban laknak, hiszen a lakóövezetben minden esetben megtalálhatók ezek a kukák. A családi házban élők a kertnek köszönhetően gyakran komposztálnak és alakítanak ki otthon szelektív gyűjtőket, illetve locsolnak esővízzel. Néhány mindennapos cselekvés is mutatja ezt. Sokan műanyag fólia helyett szalvétába vagy papírba csomagolt tízórait hoznak magukkal, illetve nem műanyag flakonba hoznak üdítőt, hanem van egy saját kulacsuk, amelyet napról napra újra töltenek és hoznak magukkal.

2. Milyen módokon kaptak információt róla, milyen módon sajátították el?

Etika óra keretein belül gyakori témának számít nálunk a környezettudatosság témaköre. Pedagógiai tekintetben különösen fontos, hogy alkalmunk nyíljon erről beszélni. Mindezek mellett, kicsit nagyobb körökben is foglalkozunk a témával. Az iskola több alkalommal is szervezett témahetet a fenntarthatóság jegyében, valamint a Föld napja alkalmából a gyermekek nekik szervezett előadásokon tudtak részt venni. Az előadások után pedig osztályszintű Ki mit tud? -ot rendeztünk, hogy még jobban elmélyüljenek a gondolatok és kérdések. A gyerekeknek pedig több gyakorlati feladatot volt lehetőségük kipróbálni. Az iskolai szelektív szemetesek megjelenése lehetőséget biztosít, hogy a szelektív hulladékgyűjtés „szabályait” elméleti háttér nélkül is elsajátítsák a kukákon kihelyezett képek segítségével. Az intézmény pedig papírgyűjtés szervezésével járul hozzá a környezettudatosság és az újrahasznosítás

tudatosításához. Az ilyen programok után mindig megbeszéljük a gyerekekkel, hogy otthon mit csinálnának, és mit gondolnak az aktuális iskolai programról/programokról.

3. Mit gondol az Ön által megismert módszerekről? Melyeket tart hasznosnak, illetve haszontalannak?

Mindenképp hasznosnak tartom azt, hogy a gyerekek tapasztalás útján kerüljenek kapcsolatba egyes témakörökkel. Ezt azért is vélem kiemelten fontosnak, mert napjainkban elsősorban az elméleti tudományok dominálnak. A napi gyakorlatban alkalmazott frontális oktatás mellett sokszor előkerül a csoportmunka, mely sokkal hatékonyabb ahhoz, hogy a tanulók eredményesen tudjanak dolgozni. Ehhez arra van szükség, hogy mindenkinek legyen egy saját szerepe, és utána közösen dolgozzák fel a kijelölt anyagot. Kutatómunkát is szoktam végeztetni a gyerekekkel. Ezekre sajnos kevesebb idő jut, mint amennyire szükség lenne, ezért is tapasztalható, hogy nagy lelkesedés kíséri a kutatási folyamatokat. Miután végeztek, utána pedig bemutatják egymásnak. Ez mindig nagy örömmel zajlik, és nem is gondolnak arra, hogy milyen sokat tanulnak ezáltal egymástól.

4. Ön kapott-e megfelelő alapot/alapokat a környezettudatos magatartás formálásához a felsőoktatási tanulmányai során?

Nem. Ezt kicsit szomorúnak tartom, hogy ennyire egyértelműen ki tudom jelenteni, hogy nem volt részünk megfelelő képzésben a téma kapcsán. Talán a rossz példa miatt is tudom azt mondani, hogy szükségét érzem a felsőoktatási képzésben ennek, hiszen valóban napjaink létfontosságú kérdésköréről beszélünk.

5. Mit gondol, hogyan lehetne a gyerekek környezetét olyanná tenni, hogy megismerkedjenek, megismerkedhessenek a környezettudatossággal és annak fontosságával?

Úgy gondolom, hogy iskolai szinten erre nagyon kevés lehetőség van. Véleményem szerint ez elsősorban az új Nemzeti Alaptantervnek köszönhető. Szomorúnak tartom, hogy a környezetismeret tantárgy először 3. osztályban jelenik meg. Ez azt jelenti, hogy a gyermekek először 9 éves korukban találkoznak ezzel iskolai kereteken belül. Ennek ellenére ki lehet alakítani szelektív hulladékgyűjtőket a folyosókon. Természetesen nem konténerekre gondolok, hanem kisebb szemetesek kihelyezésére, illetve az iskolák felszerelhetnének energiatakarékos izzókat is, ám azt gondolom, hogy érdeklődés szempontjából maximum az

idősebb (6. osztálytól kezdve) korosztályt érdekelhetné, a kisebbek még nem feltétlenül értik, hogy miért jó, azon kívül, hogy a pedagógusok elmondják nekik.

6. Ön mit tart jónak és alkalmasnak, mire lehetne építeni akár egy egyetemi mesterszakot, ami alapul szolgálhatna a kellő információ megismeréséhez, ezzel is elősegítve a pedagógusok diákközpontú munkáját.

Úgy vélem, először az alapképzés minőségén kéne változtatni ahhoz, hogy a hallgatók tovább akarjanak tanulni mesterszakon. Véleményem szerint az alapképzés minősége (pláne pedagógus szakokon) nem biztosít olyan mértékű oktatást, mely után a hallgatók szívesen vállalnák a mesterképzésben való részvételt. Természettudományi mesterképzést el tudnék képzelni, mert a környezettudatosság témaköre napjainkban egyre fontosabbá válik, ennek megfelelő elsajátítására alapképzésen nincs lehetőség, ráadásul a tanulók egyre kevesebb időt töltenek a szabadban, ami magának a környezetnek a megismerését nehezíti meg. Így sokszor az egyetlen lehetőség környezetismeret órán adódik, hogy megismertessük velük ezeket a fontos dolgokat. Addig pedig, míg nincs lehetőség ilyen tanfolyamokat és kurzusokat tanulni, saját kútfőből kell megadnunk a gyerekeknek mindazt, amit tudunk, illetve gyakran hangsúlyozni a szülőknek a téma fontosságát, és felhívni figyelmüket arra, hogy a gyermekek jövője érdekében minél több kirándulást és kinti programot iktassanak be a mindennapokba.

Mélyinterjú (részlet):

Név: Tányéros József (J.)

Hol és mikor végezte felsőoktatási tanulmányát/tanulmányait?

1990 és 2001 Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Szombathely

Hozzájárul-e ahhoz, hogy az Ön által leírtak, illetve az Ön adatai szerepeljenek a TDK dolgozatban, és a verseny körében nyilvánosságra kerüljenek?

Igen

1. Mit gondol arról, hogy a tanárként eltöltött idejében, az Ön által tartott órákon részt vett diákok tudták-e mit jelent a környezettudatosság, hallottak-e róla?

Igen, határozottan azt gondolom, hogy hallottak a témáról. Környékünkön rengeteg lehetőség van a kirándulásra és a szabadtéri programokra a város földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően, tehát a lehetőség adott, hogy minél többet tapasztaljanak a gyerekek. Az általam tanított gyerekek mindegyike sokat mesélt arról, hogy óvodás korukban ott is sokat jártak sétálni, és rengeteg időt töltöttek az udvari játszótéren. A picik esetében a szülők az elsős számú forrás, ahonnan információt kapnak, és a szülőkön múlik, hogy milyen környezettudatos tevékenységet hajtanak végre. Nálunk ez legtöbbször a közlekedésből figyelhető meg, ugyanis nagyon sportos osztályunk van, akik többsége mellőzi az autóval történő iskolába utazást. Sok gyerek nem műanyag és nylon fóliába hozza az uzsonnát, hanem papírba csomagolja be otthon, és esetleg vászonzsákot hoz magával és ebben tárolja.

2. Milyen módokon kaptak információt róla, milyen módon sajátították el?

Az általam tanított tárgy sajátosságából adódóan nagyon sokat beszélünk a témáról, az órák keretein belül, és azon kívül is, ráadásul több tantárgy esetében megfigyelhető, hogy önálló kompetenciaterületként is megjelenik a környezettudatosság. Az osztállyal gyakran szervezünk hétvégi kirándulásokat, melyeken rendszerint a szülők is részt vesznek. Amennyiben az idő is engedi, a sütögetés és bográcsozás sem maradhat el. Ezek során igyekszünk tudattal is fejleszteni a környezettudatos cselekedetek fontosságát, például használjuk a téren kihelyezett szelektív szemeteseket, otthonról hozunk tányért, a műanyag poharakat pedig mindig zsákba szedjük, és ennek megfelelően a szemetesbe dobjuk. Épp a beszélgetés napján néztük meg Attenbourogh-nak az új filmjét, mely erről a témáról szól.

Pozitív csalódás volt, hogy a gyerekek nem rajzolgattak és rosszkodtak, hanem figyelmesen nézték a filmet, és érdeklődő tekintetekkel találkoztam, utána pedig még sokáig hallottam erről beszélni a gyerekeket. Az oktatás során mindig a mindennapok eseményeiből indulunk ki. Sajnos napjainkban egyre gyakoribbak a témát érintő történések, így bármilyen hírre tudunk azonnal reagálni az órákon.

3. Mit gondol az Ön által megismert módszerekről? Melyeket tart hasznosnak, illetve haszontalannak?

Minden módszert hasznosnak tartok, ami cselekvésre készíteti a tanulókat. Sajnos a mostani pedagógiai módszerek nem ezt a tendenciát mutatják. Évekig készítettünk ilyen témájú filmeket projektmunkában. Ez az esetek többségében nagy feladatnak bizonyult, de az eredmények mindig magukért beszéltek. Csináltunk az osztállyal tace-paós tüntetést, amit a Greenpace ihletett. A Föld napja alkalmából készítettünk kisfilmet is, mely mindig nagy sikernek örvendett iskolai körökben. A Föld napja és egyéb jeles napok alkalmából verseket dolgoztunk fel, dalokat játszottunk el. Mivel az oktatás fontos részét képezi a csoport- és páros munka megjelenése, ezért ilyen módon is szoktunk jelentősebb anyagokat feldolgozni. A nyomatékosítás végett összehasonlításokat is készítettünk. Ez alatt azt értem, hogy rajzos módszerekkel készítettünk „szomorú” és „boldog” Földet, illetve Földgömböt is készítettünk újrahasznosított anyagokból kreatív módszerekkel.

4. Ön kapott-e megfelelő alapot/alapokat a környezettudatos magatartás formálásához a felsőoktatási tanulmányai során?

Nem kaptam. Abban az időben, mikor én tanultam, talán még nem volt ennyire fontos és sürgető a kérdés, mint most. Ettől függetlenül – látva a mai helyzetet – hasznos lett volna, ha valamilyen módon és mennyiségben kellő tananyagot tudtunk volna elsajátítani, melyet a mai generációknak is gond és külön tanulmány nélkül át tudunk adni.

5. Mit gondol, hogyan lehetne a gyerekek környezetét olyanná tenni, hogy megismerkedjenek, megismerkedhessenek a környezettudatossággal és annak fontosságával?

Manapság sokat beszélünk arról, hogy a gyerekek nagyon sok „magolós” anyagot kapnak, ami a magas óraszám miatt sok esetben ellehetetleníti a mindennapjaikat. Sokat mondjuk a szülői értekezleteken is, hogy iskola után fontos lenne, ha a gyerek ki tudna menni játszani, és időt töltene a szabadban, esetleg a szülőkkel közösen mennének esténként sétálni. Nos igen, ezt így

is kellene, csak sajnos a délutánok és a hétvégék nagy része elmegy a tanulásra és a különórákkal, ami után a szülők örülnek, ha a gyerek ágyba kerül. Ezeknek a tanmeneti csökkentése, és az óraszám növelése adott tantárgyakból valamelyest segíteni tudna a helyzeten. Sokszor már úgy érzem, hogy a gyerekeknek a szabadidő hiánya miatt kedvük sincs olyan új dolgokkal megismerkedni, amelyek valóban fontosak és érdekesek lennének számukra. Mindemellett erősíteni kellene a tanári szabadságot, illetve a különböző projektek és munkák anyagi támogatása sokat segítené ezen. A hosszútávú gondolkodás a közéletben gyakrabban kellene, hogy megjelenjen, és ezek erősítését is hasznos lépésnek tartanám. A közélet mellett hangsúlyt kellene fordítani az iskolai és családi színtereken is ennek erősítésére.

6. Ön mit tart jónak és alkalmasnak, mire lehetne építeni akár egy egyetemi mesterszakot, ami alapul szolgálhatna a kellő információ megismeréséhez, ezzel is elősegítve a pedagógusok diákközpontú munkáját.

Engedni kéne a kreatívan gondolkodó tanárok és diákok kibontakozását. Hagyni kéne a kísérletezést, engedni akár azt is, hogy hibázzanak, ugyanis ennél többet kevés gyakorlat enged tanítani. Az interneten ma már rengeteg jó ötlet van, ezeket kéne az ezzel foglalkozó szakemberek számára hozzáférhetővé tenni. Fordítani őket, kinyomtatni, digitalizálni, majd csomagokban eljuttatni a tanárokhoz. Célzott továbbképzéseket tudok elképzelni az iskolákban. Anyagilag támogatni az új ötleteket kidolgozókat stb.